

Doradztwo Prawne i Podatkowe RB BIULETYN

W numerze:

Justyna Hyjek

Efekt zarażania się rynków kryptowalut

Michał Zdanowski

**Omówienie art. 310 §1 kodeksu karnego,
tj. przestępstwa fałszowania pieniędzy
i innych środków płatniczych albo
dokumentów równoznacznych**

Bartosz Nawrot

**Opodatkowanie obrotu kryptowalutami
na gruncie podatku dochodowego
od osób fizycznych w świetle nowelizacji
z 23.10.2018 r. o zmianie ustawy o podatku
dochodowym od osób fizycznych, ustawy
o podatku dochodowym od osób prawnych,
ustawy – Ordynacja podatkowa
oraz niektórych innych ustaw**

Darya Bannaya

**Administracyjno-prawny status
przedsiębiorcy zagranicznego w Polsce**

Nr 4 (41) październik-grudzień 2022

ISSN 2545-2738

9 772545 273881

Edukacja zdjęcie utworzone przez Raccool_studio - pl.freepik.com

Russell Bedford
taking you further

www.russellbedford.pl

Nowe technologie w praktyce prawnika

Redakcja naukowa:
Patryk Ciurak
Grzegorz Wierczyński

ARCHE

Biblioteka
Palestry

Polecamy

Efekt zarażania się rynków kryptowalut

Justyna Hyjek

Celem artykułu jest ocena powiązań wybranych rynków kryptowalut i rozpoznanie efektu zarażania się rynków. W badaniu wykorzystano test ADF, zgodnie z którym określono stopień integracji badanych procesów oraz dokonano estymacji MNW parametrów modelu korekty błędem do oceny zależności o charakterze długookresowym z krótkookresowymi stanami nierównowagi. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na to, że tylko niektóre z kryptowalut są skointegrowane i opisuje je model z mechanizmem korekty błędem, czyli charakteryzuje je relacja długookresowa z mechanizmem dochodzenia do stanu równowagi, co oznacza ich wspólne „błądzenie”, które można potraktować jako efekt zarażania się rynków.

Patrz str. 4

Omówienie art. 310 §1 kodeksu karnego, tj. przestępstwa fałszowania pieniędzy i innych środków płatniczych albo dokumentów równoznacznych

Michał Zdanowski

Przestępstwo podrabiania lub zmieniania środków płatniczych, zwłaszcza pieniędzy, stanowi zagrożenie dla pewności i bezpieczeństwa obrotu pieniężnego. Dlatego w niniejszym artykule ww. przestępstwo zostało przedstawione z punktu widzenia prawnego-karnego. W pierwszej kolejności omówiono historyczne tło rozwoju pieniądza i przestępstw przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi. Natomiast druga część artykułu zajmuje się szczegółowo artykułem 310 Kodeksu karnego.

Patrz str. 11

Zgoda dysponenta dobra prawnego w prawie karnym. Analiza warunków skuteczności zgody oraz wpływu charakteru dobra prawnego objętego zgodą na skutek jej udzielenia.

Bartosz Nawrot

Analiza przepisów Kodeksu karnego oraz poglądy doktryny prawa karnego prowadzą do wniosku, że wyrażenie prawomocnej zgody na ingerencję w dobro prawne wymaga spełnienia przez dysponenta warunków skuteczności zgody, które są związane w szczególności z wymogiem świadomego wyrażenia zgody.

Patrz str. 28

Administracyjno-prawny status przedsiębiorcy zagranicznego w Polsce

Darya Bannaya

Przedmiotem artykułu jest przedstawienie zagadnienia dotyczącego statusu przedsiębiorcy zagranicznego. Badanie tego stanu zostało przeprowadzone na podstawie analizy różnicowania definicji przedsiębiorcy, ograniczeń prawnych w zakresie podejmowania działalności gospodarczej przez cudzoziemców, kryteriów wyboru formy prawnej oraz podstawowych obowiązków podatkowych.

Patrz str. 34

Spis treści

NOWOŚCI

Justyna Hyjek

Efekt zarażania się rynków kryptowalut. 4

PRAWO I PODATKI W PRAKTYCE

Michał Zdanowski

Omówienie art. 310 §1 kodeksu karnego, tj. przestępstwa fałszowania pieniędzy
i innych środków płatniczych albo dokumentów równoznacznych. 11

Paweł Postolko

Zgoda dysponenta dobra prawnego w prawie karnym. Analiza warunków skuteczności zgody
oraz wpływu charakteru dobra prawnego objętego zgodą na skutek jej udzielenia 21

PUBLIKACJE RECENZOWANE

Bartosz Nawrot

Opodatkowanie obrotu kryptowalutami na gruncie podatku dochodowego od osób fizycznych
w świetle nowelizacji z 23.10.2018 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym
od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, ustawy
– Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw 28

ARTYKUŁY I OPINIE

Darya Bannaya

Administracyjno-prawny status przedsiębiorcy zagranicznego w Polsce 34

Drodzy Czytelnicy

Jest to 41. numer kwartalnika „Doradztwo Prawne i Podatkowe RB Biuletyn”, który możecie Państwo dostać w wersji elektronicznej, jak też w wersji papierowej.

Od pieniądza drukowanego na jedwabiu po ten wirtualny – w tym numerze biuletynu dużo miejsca poświęcamy prawu dotyczącemu obrotu pieniędzmi. W obliczu kryzysu, który już jest naszym udziałem, to zagadnienie zdaje się jednym z najważniejszych. Bałagan legislacyjny sprzyja bowiem rozpadowi polityki fiskalnej i odwrotnie – umiejętne zarządzanie tym obszarem może pomóc szybciej wyjść z zapaści.

Ciekawym wątkiem jest historyczne ujęcie tego, jak powstała gotówka i jakie przestępstwa są związane z jej fałszowaniem. W dobie coraz bardziej powszechnego obrotu kryptowalutami warto przyrzeć się mechanizmom ich istnienia, w tym tych dotyczących efektu zarażania się rynków pieniądzem wirtualnym. W codziennej praktyce najbardziej jednak dotyczą nas kwestie opodatkowania kryptowalut. Najpopularniejszy bitcoin, ale też takie waluty jak: ethereum, tether, ripple czy litecoin – tworzą systemy handlowe, które są problematyczne dla ustawodawców ze względu na chociażby trudności definicyjne. Co do zasady przychody z obrotu kryptowalutami są kwalifikowane jako przychody z kapitałów pieniężnych. W 41. odsłonie naszego biuletynu Bartosz Nawrot dokonuje bardziej szczegółowego przeglądu opodatkowania obrotu kryptowalutami na gruncie podatku dochodowego od osób fizycznych w świetle nowelizacji z 23.10.2018 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw. Za autorem opracowania można zauważyć, że nadal mamy w tym zakresie pewne utrudnienia, jak chociażby często brak technicznej możliwości wyliczenia podstawy opodatkowania w przypadku opodatkowania wymiany jednej kryptowaluty na inną.

Ufam, że artykuły, które zebraliśmy tym razem, są na tyle interesujące i aktualne, że będą dla Państwa nie tylko ciekawe, ale i przydatne.

Życzę udanej lektury

Dr Andrzej Dmowski

*Redaktor naczelny miesięcznika
„Doradztwo Prawne i Podatkowe
- RB Biuletyn”*

Justyna Hyjek

Studentka Uniwersytetu Wrocławskiego
na Wydziale Prawa, Administracji
i Ekonomii.

Słowa kluczowe: kryptowaluty,
kointegracja, test ADF, model VECM

EFEKT ZARAŻANIA SIĘ RYNKÓW KRYPTOWALUT

Kryptowaluty to innowacja na rynkach finansowych, stanowiąca narzędzie, dzięki któremu ludzie w dowolnym miejscu mogą przeprowadzać transakcję za pośrednictwem sieci bez centralnej instytucji zarządzającej. Mimo że są one instrumentem budzącym wiele kontrowersji, ryzykownym i słabo uregulowanym, to ich obecność w gospodarce jest coraz większa, ponieważ rozpowszechniają się nie tylko jako instrument inwestycyjny, ale również jako środek płatniczy. Zatem koncepcja kryptowalut łączy zalety gotówki z szybkością oraz wygodą transakcji elektronicznych i tym sposobem pełni funkcję waluty cyfrowej, która nie ma oparcia w kruszcach, a jest unikalnym kodem uzyskiwanym poprzez kopalnie kryptowalut, będącym formą zarówno inwestycji, jak i środka płatniczego¹. Pojawia się więc pytanie, czy mechanizmy i zależności, które charakteryzują klasyczny rynek finansowy, są odtwarzane na rynku kryptowalut.

Chodzi tu głównie o efekt zarażania się rynków finansowych, ponieważ problematyka zmienności kryptowalut oraz ich korelacji z kursem złotego poruszana jest w publikacjach polskich naukowców², a ich relację w stosunku do EUR czy USD rozważała między innymi K. Kądziołka³, która wykazała, że ryzyko inwestycji w bitcoina jest znacznie wyższe niż w przypadku walut tradycyjnych. Wartościowe konkluzje, dotyczące możliwości wykorzystania tradycyjnych narzędzi finansowych do analiz kryptowalut można znaleźć w publikacjach K. Piecha⁴. Publikacji dotyczących mechanizmów kształtujących wzajemne powiązania rynków kryptowalut opartych na różnych ideach i rozwiązaniach jest stosunkowo niewiele, co wynika bez wątpienia z ich niedługiej obecności w światowych finansach. Dlatego też celem artykułu jest zbadanie, czy kryptowaluty jako procesy błędzą wspólnie, czyli są skointegrowane i do opisu ich wzajemnej relacji można poprawnie stosować

model z mechanizmem korekty błędów. W tym rozumieniu będzie można mówić o istocie efektu zarażania się rynków kryptowalut, sprawdzając jednocześnie, czy bitcoin jest naturalną walutą bazową dla pozostałych kryptowalut oraz czy można mówić o wspólnym błędzeniu BTC z pozostałymi kryptowalutami.

Kryptowaluty i ich znaczenie na rynku

Ze względu na brak jednoznacznej definicji kryptowalut, wskazane jest skorzystanie z definicji waluty wirtualnej, odnoszącej się do szerszego pojęcia. Europejski Bank Centralny (EBC) zaproponował w 2012 roku definicję, zgodnie z którą wirtualna waluta to nieuregulowany cyfrowy pieniądz emitowany przez jego twórców, a wykorzystywany i akceptowany przez uczestników wirtualnego świata⁵. W 2015 roku EBC zredefiniował walutę wirtualną, podkreślając, że jest

1. K. Raczkowski, M. Postuła, *Kryptowaluty — przyszłość czy zagrożenie dla polskiego systemu finansowego*, „Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance” 15, 2017, s. 37–38

2. M. Gal, A. Pyć, *Rola kryptowaluty bitcoin na rynku walutowym*, „Journal of Capital Market and Behavioral Finance” 7, 2017, nr 3.

3. K. Kądziołka, *Ocena ryzyka inwestycji w kryptowalutę bitcoin*, „Współczesna Gospodarka” 2015, nr 3.

4. K. Piech, *Polityka państw wobec kryptowalut*, [w:] *Nauki ekonomiczne w XXI wieku. Stan obecny i perspektywy rozwoju*, red. R. Bartkowiak, P. Wachowiak, Warszawa 2014; *Podstawy korzystania z walut cyfrowych*, red. K. Piech, Warszawa 2017.

5. European Central Bank, *Virtual Currency Schemes*, Frankfurt am Main 2012.

to cyfrowa reprezentacja wartości niewyemitowanej przez bank centralny, instytucję kredytową lub instytucję pieniądza elektronicznego, która w pewnych okolicznościach może być użyta jako alternatywa dla pieniędzy⁶. Z definicji tych wynika zatem, że waluty wirtualne, a co za tym idzie i kryptowaluty, nie są tym samym, co pieniądź. Pojawia się więc pytanie: czy z ekonomicznego punktu kryptowaluty można uznać za pieniądź? Według autorów opracowanego w 2017 roku raportu⁷ kryptowaluty są pieniądzem, brak im jednak jednoznacznego statusu prawnego. Autorzy wskazują, że w ich ocenie kryptowaluty spełniają wszystkie funkcje pieniądza, a także odznaczają się cechami, jakimi powinna być obdarzona jednostka pieniężna, jednak ich status prawny jest różny w poszczególnych państwach. Państwa członkowskie UE pozytywnie oceniają stosowanie technologii blockchain i podkreślają znaczenie gospodarki cyfrowej, niemniej każde państwo indywidualnie określa, jaką funkcję może pełnić kryptowaluta na ich obszarze i regulują krajową sferę rynku kryptowalut⁸. Z jednej strony należy podkreślić, że z racji na to, iż kryptowaluty bazują na zastosowaniu kryptografii, a w szczególności technologii blockchain, będącej mechanizmem kontroli i zarządzania ich obrotem, zapewnione jest bezpieczeństwo i anonimowość ich obrotu. Z drugiej jednak bez wątpienia kryptowaluty różnią się w swej

istocie od pieniądza, gdyż nie są wydawane przez banki centralne, a ich wartość nie zależy od polityki bankowej. W przeciwieństwie do regularnych walut, w przypadku których można emitować nowe pieniądze i dostarczać je do systemu pieniężnego, ceny kryptowaluty są oparte wyłącznie na podaży i popycie.

Pierwszą i jednocześnie najbardziej rozpoznawalną kryptowalutą, w sposób jednoznaczny kojarzącą się z całym rynkiem, jest bitcoin, który zadebiutował w 2009 roku⁹. W połowie 2015 roku na rynku kryptowalut pojawił się ethereum.

Podobnie jak bitcoin, wykorzystuje technologię łańcucha bloków, jednak różni się od bitcoina tym, że oprócz samego przesyłu kryptowaluty, umożliwia również tworzenie tak zwanych Smart Contracts, czyli algorytmów zaprogramowanych do wykonywania specyficznych czynności, między innymi dzielenia środków między udziałowców przy okazji zbiórki na dany projekt w procesie nazywanym Initial Coin Offering. Ethereum może zatem ułatwiać inwestowanie czy crowdfunding¹⁰. Dla niższych kosztów transakcyjnych i większej efektywności podczas codziennego użytku został zaprojektowany litecoin. W przeciwieństwie do bitcoina, który wykorzystywany był bardziej jako wartość dla celów długoterminowych, w przypadku litecoina limit monet¹¹ jest o wiele wyższy, a proces wydobycia znacznie szybszy.

Oznacza to, że transakcje przebiegają szybciej i są tańsze, choć generalnie o mniejszym wolumenie.

Pierwszą kryptowalutą nieopartą na protokole bitcoina było ripple, które powstało w 2012 roku i miało na celu stworzenie nowej metody płatności. Ujmując precyzyjniej, można stwierdzić, że jest to odmienny system rozliczeniowy, dlatego też poza nową funkcjonalnością ma ona cechy instrumentu finansowego. Kolejną kryptowalutą, która zdobyła popularność, jest dash, pierwotnie znana także jako xcoin lub darkcoin. Jej nazwa odnosi się do pseudonimu twórców kryptowaluty, Satoshi Nakamoto. Cechą wyróżniającą jest wyposażenie tej kryptowaluty w dwustopniową sieć peer-to-peer, która jest zmotywowana do dostarczania pełnego wachlarza usług dla całej sieci. Użytkownicy mogą niemal natychmiastowo wystać i zamknąć transakcje, bez jakiegokolwiek nadzoru.

Obecnie popularność zdobył także dogecoin. Jest to również internetowa waluta peer-to-peer, oparta o zmodyfikowany protokół bitcoina. Odróżnia ją od większości deflacyjnych kryptowalut to, że jest walutą inflacyjną, to znaczy nie ma limitu monet. Obecnie istnieje ponad 800 alternatywnych kryptowalut, zwanych altcoins, takich jak ethereum, ripple i litecoin¹³. Wskazuje to jednoznacznie, jak bardzo konkurencyjne względem siebie powinny

6. European Central Bank, *Virtual Currency Schemes — a further analysis*, 2015, <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf> (dostęp: 16.03.2022).

7. *Podstawy korzystania*, op. cit.

8. European Parliament, A8-0168/2016, Report on virtual currencies (2016/2007(INI)) Committee on Economic and Monetary Affairs, 3 maja 2016 roku, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A8-2016-0168+0+DOC+PDF+V0//EN> (dostęp: 16.03.2022).

9. P. Sobański, *Kryptowaluty a regulacje prawa spadkowego. Rozważania de lege lata*, Warszawa 2019, s. 443.

10. P. Belleflamme, N. Omrani, M.N. Peitz, *The economics of crowdfunding platforms*, „Information Economics and Policy” 33, 2015, s. 11–28.

11. E. Want, *Bitcoin i inne kryptowaluty jako przedmiot świadczenia pieniężnego*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2019, nr 2, s. 85.

12. P. Opitek, *Kryptowaluty jako przedmiot zabezpieczenia i poręczenia majątkowego*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 6, s. 36–59.

13. R. Farrell, *An Analysis of the Cryptocurrency Industry*, „Wharton Research Scholars” 2015, nr 130, s. 10–12.

być kryptowaluty. Zważając na ich różnorodność, jak i przeprowadzane badania, nowe kryptowaluty są wręcz bardziej optymalne dla inwestorów. Jednak sama rozpoznawalność i klasyczna charakterystyka bitcoina tworzy duży dystans, jaki muszą pokonać pozostałe, często zawierające lepszy mechanizm wśród zbioru kryptowalut.

Metoda badawcza

Badanie opisywane w artykule ma na celu zweryfikowanie stawianych hipotez:

1. kryptowaluty jako procesy finansowe wspólnie ewoluują i osiągają stan wzajemnej równowagi długookresowej;
2. bitcoin jest naturalną walutą bazową dla pozostałych kryptowalut.

W celu weryfikacji stawianych hipotez konieczne jest przeprowadzenie testu kointegracji, a następnie, zgodnie z twierdzeniem Grangera o reprezentacji¹⁴, każdy szereg, który jest z sobą skointegrowany musi być wyrażony za pomocą tak zwanego mechanizmu korekty błędem, aby oszacować parametry modelu z mechanizmem korekty błędu (ECM lub VECM). Relacja kointegrująca odpowiada równowadze dynamicznej między badanymi zmiennymi niestacjonarnymi, a regresja między takimi zmiennymi ma jakikolwiek sens, jeśli reszty są stacjonarne, to znaczy zmienne współzestępują w taki sposób, że różnica między nimi pozostaje stacjonarna. Dzieje się tak, gdy zmienne niestacjonarne względem wartości

oczekiwanej „błądzą wspólnie” w tym wymiarze tak, że różnica między nimi jest stacjonarna. Toteż w takich przypadkach testowanie kointegracji ma służyć odróżnianiu regresji wyrażającej związek długofalowy, w której zmienne są skointegrowane, od sytuacji, w której nie ma kointegracji zmiennych. Zgodnie z definicją¹⁵:

dwa procesy Y_t i X_t są skointegrowane, jeżeli:

warunek 1: są one zintegrowane w tym samym rzędzie,

warunek 2: istnieje kombinacja liniowa tych procesów:

$$u_t = \beta_1 Y_t + \beta_2 X_t$$

która jest stacjonarna, czyli zintegrowana rzędu $I(0)$.

W pierwszej kolejności należy zatem zbadać stopień zintegrowania procesów związanych z badaną długookresową zależnością, a następnie przeprowadzić procedurę Engle’a-Grangera (EG) w celu sprawdzenia, czy reszty równania kointegrującego¹⁶:

$$Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 X_{1t} + \alpha_2 X_{2t} + \dots + \alpha_i X_{it} + \varepsilon_t$$

są stacjonarne, czyli zintegrowane w stopniu zero ($u_t I(0)$)

W tym celu zastosowanie znajduje rozszerzony test Dickeya-Fullera pier-

wiastka jednostkowego oznaczony ADF. Test polega na weryfikacji hipotez:

$$H_0: \alpha = 1$$

$$H_1: \alpha < 1$$

Statystykę testową DF wyznacza się jako iloraz (który poprzednio nazywany był ilorazem t):

$$DF = \frac{\hat{\delta}}{S(\hat{\delta})}$$

W przypadku, gdy wartość bezwzględna statystyki testowej jest większa od wartości krytycznej odczytanej z tablic Dickeya i Fullera, odrzucamy hipotezę zerową na rzecz hipotezy o stacjonarności. Pozytywne zweryfikowanie kointegracji procesów pozwala dokonać opisu relacji badanych zmiennych w postaci modelu z mechanizmem korekty błędu (ECM lub VECM), który jest próbą połączenia opisu krótko- i długookresowych zależności zmiennych, czyli opisu zjawiska długofalowej równowagi (występujące gdy zmienne są skointegrowane) z krótkookresowymi stanami nierównowagi. Model z mechanizmem korekty błędu VECM to model, który składa się zatem z równania kointegrującego w postaci¹⁷:

$$Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 X_{1t} + \alpha_2 X_{2t} + \dots + \alpha_i X_{it} + \varepsilon_t$$

oraz równania mechanizmu korekty błędem, które można zapisać w następujący sposób:

14. C.W.J. Granger, *Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-spectral Methods*, „Econometrica” 37, 1969.

15. E. Kusideł, *Modele wektorowo-autoregresyjne VAR. Metodologia i zastosowania*, [w:] *Dane panelowe i modelowanie wielowymiarowe w badaniach ekonomicznych*, red. B. Suhecki, t. 3, Absolwent, Łódź 2000, s. 18.

16. A. Welfe A, *Ekonomia: metody i ich zastosowania*, Warszawa 2009, s. 360.

17. M. Olczyk, A. Kordalska, *Identyfikacja konkurencyjności sektorów przemysłu przetwórczego i ich wpływ na międzynarodową konkurencyjność gospodarki polskiej — analiza panelowa w modelu ECM*, „Materiały i Studia” 2015, nr 311, s. 27.

$$\Delta Y_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta X_t + \gamma ECM_{t-1} + \varepsilon_t$$

Zmienna ECM reprezentuje stan równowagi, a β_1 to współczynnik związany z szybkością, z jaką badany proces dostosowuje się do poziomu równowagi. Kluczowy znak parametru β_1 powinien być ujemny, bo tylko wówczas będzie funkcjonował mechanizm dochodzenia do poziomu równowagi. Natomiast współczynnik β_1 jest powiązany bezpośrednio z dynamiką krótkookresową.

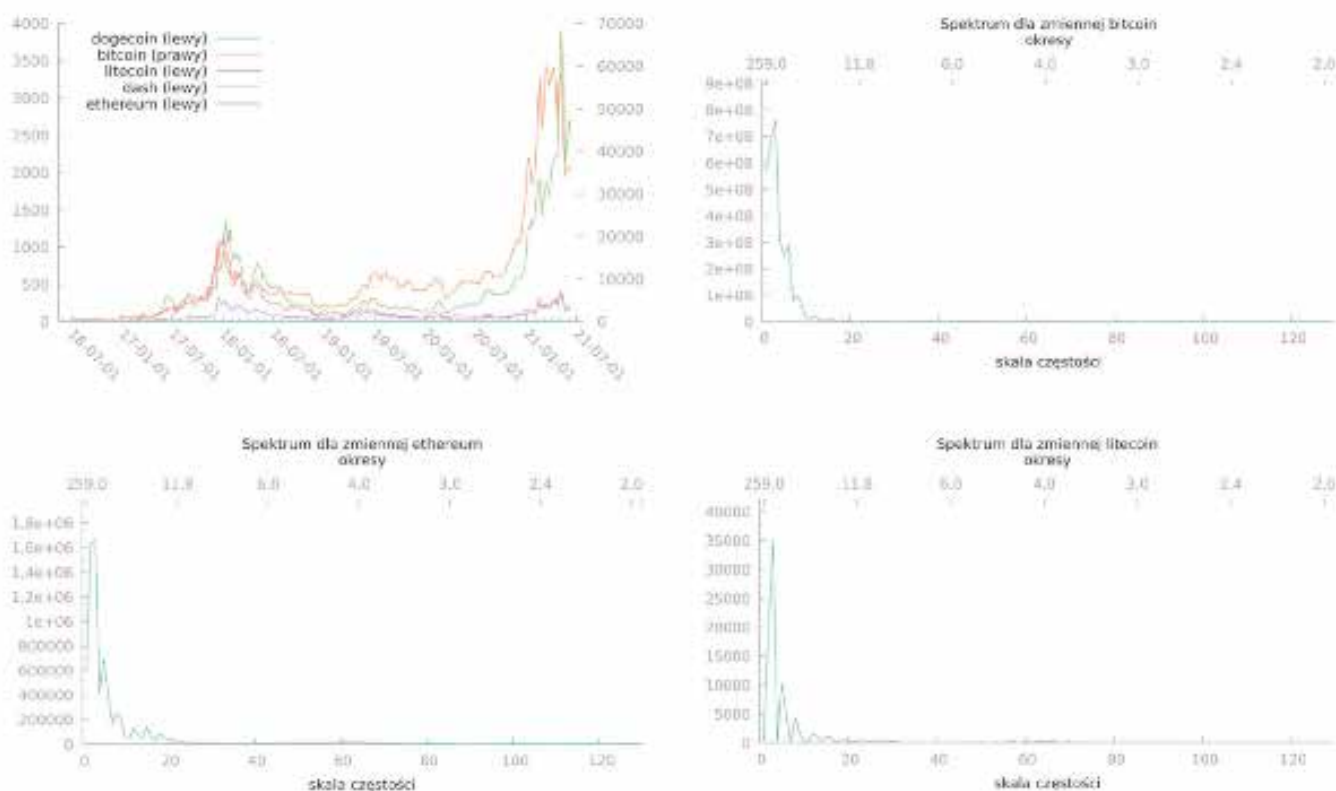
Na podstawie wartości MNW-estymatorów wskazanych parametrów możliwe jest zatem opisanie i wnioskowanie

o relacji długookresowej z mechanizmem osiągnięcia stanu równowagi, czyli „wspólnego błędzenia” procesów, co świadczy o istnieniu efektu zarażania się ich wskazanych rynków. Warto podkreślić, że w literaturze nie ma zgody co do jednoznacznej definicji efektu zarażenia na rynkach finansowych. Generalnie jest to rozprzestrzenianie się między sektorami, rynkami czy krajami wzajemnych powiązań wynikających z wspólnej tendencji rozwojowej bądź na skutek zdarzeń ekstremalnych¹⁸. Ze względu na to, że estymatory MNW modelu VECM pozwalają na wnioskowanie w zakresie istotności długookresowego stanu równowagi

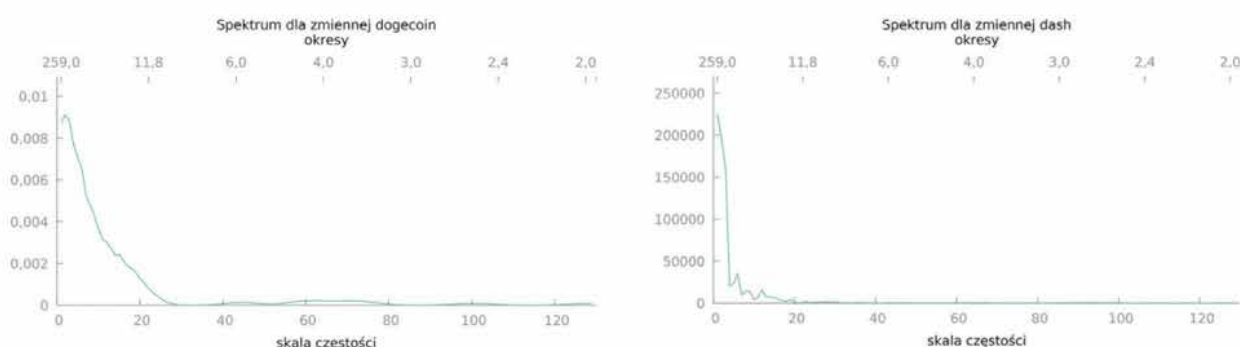
i krótkookresowych stanów nierównowagi, takie ujęcie problemu wpisuje się w nurt badań o efektach zarażania na rynkach finansowych.

Wyniki analizy

W celu zweryfikowania stawianych hipotez dotyczących relacji długookresowej o charakterze błędzenia losowego zachodzącej między rynkami kryptowalut wskazującej na istnienie efektu zarażania się przeprowadzono analizę wybranych pięciu kryptowalut uznanych za najbardziej rozpoznawalne: bitcoina (BTC), ethereum (ETH), litecoina (LTC), dogecoina (DOGE) i da-

18. M. Iwanicz-Drozdowska, K. Rogowicz, Ł. Kurowski, P. Smaga, *Two decades of contagion effect on stock markets: Which events are more contagious?*, „Journal of Financial Stability” 55, 2021.

Rysunek 1. Periodogram i szereg czasowy dla wybranych kryptowalut

sha (DASH). W analizie wykorzystano dane tygodniowe za okres od 3 lipca 2016 do 11 czerwca 2021 roku, co daje okres prawie pięciu lat (przyjęte okno czasowe jest powiązane z notowaniami najmłodszej z walut – dogecoina), dotyczące kursu zamknięcia wyrażonego w dolarach amerykańskich. W artykule w celu weryfikacji postawionej hipotezy przy użyciu metod statystyczno-ekonometrycznych dokonano porównania wybranych kryptowalut w stosunku do bitcoina (BTC). Zastosowano test ADF w celu wskazania par, które są skointegrowane z BTC, czyli kryptowalut sprzężonych z BTC i wspólnie błędzących. Punktem wyjścia w analizie wzajemnych powiązań między poszczególnymi kryptowaluta-

mi jest ocena mechanizmów kształtujących je. W tym celu oceny dokonano na podstawie periodogramów i wykresów szeregów czasowych, stanowiących podstawę określenia wzorca rozwoju (rysunek 1).

Na podstawie wykresów można stwierdzić, że bitcoin i kryptowaluty, które oparte zostały na tej samej technologii, wykorzystywane są jako wartość dla celów długoterminowych i w związku z tym w ich wzorzec rozwoju wpisany jest trend, którego nie obserwujemy w przypadku litecoina, który miał szybszy przebieg transakcji. Poza trendem wszystkie kryptowaluty charakteryzują się występowaniem wahań średniookresowych. Dodatkowo

można zauważyć wspólną relację długoterminową między kryptowalutami oraz podejrzewać zjawisko „wspólnego błędzenia”, zatem badanie kointegracji jest zasadne. Do weryfikacji istnienia kointegracji stosowana jest procedura Engle’a-Grangera obejmująca następujące kroki.

1. Przeprowadzenie testu ADF dla badanych zmiennych w celu zbadania ich stopnia zintegrowania.
2. Estymacja parametrów równania kointegrującego.
3. Przeprowadzenie testu ADF dla procesu resztowego w celu zweryfikowania jego stacjonarności.

Wyniki przeprowadzonej procedury EG z bazową kryptowalutą BTC — co oznacza, że w przypadku BTC w równaniu kointegrującym uwzględniono wszystkie pozostałe kryptowaluty, natomiast w pozostałych przypadkach zbadano relację z walutą bazową — przedstawiono w tabelach poniżej:

Tabela 1. Wyniki procedury EG (wartości p) dla waluty bazowej BTC

Kryptowaluta	Krok 1 — Test ADF			Krok 2 — Równanie kointegrujące	Krok 3 — Test ADF reszt
	poziomy	różnice	stopień	istotność	poziomy
BTC	0,7963	6,568e-05	$I(1)$	ETH - LTC 3,20e-072 DOGE 0,0266 DASH 6,12e-032	0,1569

Tabela 2. Wyniki procedury EG (wartości p) dla kryptowalut uwzględnionych w analizie względem BTC (bazowej)

Kryptowaluta	Krok 1 — Test ADF			Krok 2 — Równanie kointegrujące	Krok 3 — Test ADF reszt
	poziomy	różnice	stopień	istotność	
ETH	0,9881	0,1763	$I(2)$	—	—
LTC	0,1702	1,155e-07	$I(1)$	2,71e-049	0,2731
DOGE	0,9998	0,077	$I(1)$	5,33e-031	0,0009063
DASH	0,1523	0,002486	$I(1)$	0,0005	0,579

*przyjęty poziom istotności 0,1

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki procedury EG wskazują, że nie obserwujemy skointegrowania wszystkich procesów objętych analizą. Mianowicie w przypadku większości rozważanych kryptowalut są to procesy zintegrowane w stopniu 1, a tylko w przypadku etherum jest to proces $I(2)$, co oznacza, że procedurę EG kończymy na kroku pierwszym, bo kointegracja w tym wypadku nie występuje. Odnośnie do pozostałych par istnieje

istotny wektor kointegrujący, jednak tylko w przypadku pary DOGE–BTC otrzymaliśmy stacjonarny proces resztowy, co oznacza, że kryptowaluty są w relacji ale krótkookresowej, a tylko w przypadku pary DOGE–BTC istnieje relacja długookresowa. Wynikać to może przede wszystkim z wrażliwości procesów. DOGE reagują tak samo mocno jak BTC, czego znakomitymi przykładami mogą być pandemia czy „manipu-

lacje” ze strony Elona Muska. Wpłynęły one ekstremalnie szybko na proces, wybijając go ze stanu równowagi. W celu zweryfikowania, czy procesy te „błądzą wspólnie” osiągając stan długookresowej równowagi, zastosowano więc model z mechanizmem korekty błędem. Wyniki MNW-estymacji metodą największej wiarygodności parametrów modelu wraz z wartościami p (w nawiasach) przedstawiono poniżej:

$$\Delta Y_t = \frac{-0,00463527}{(0,0193)} + \frac{3,07465e-06}{(1,03e-05)} \Delta X_t - \frac{0,0812164}{(3,17e-05)} ECM_{(t-1)}$$

Z analizy modelu VECM wynika, że parametry modelu są istotne oraz wartość parametru związanego z szybkością dostosowywania badanego procesu do poziomu równowagi jest ujemny, a to oznacza, że między parą kryptowalut BTC i DOGE funkcjonuje mechanizm dochodzenia do poziomu równowagi i tym samym procesy błądzą wspólnie.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań należy stwierdzić, że kryptowaluty jako procesy są głównie zintegrowane w stopniu 1, co oznacza, że ich różnice są procesami stacjonarnymi. Niestety większość z nich nie jest skointegrowana, co oznacza, że nie

obserwuje się między nimi sensowej relacji długookresowej. Wśród rozważanych kryptowalut tylko jedna para, BTC–DOGE, charakteryzowała się istotnym wektorem kointegrującym i stacjonarnym procesem resztowym, a wyniki MNW estymacji potwierdziły, że jest to para kryptowalut, którą charakteryzuje „wspólne błędzenie”.

Oznacza to, że tylko w tym przypadku można zaobserwować „efekt zarażania się rynków”. Uzyskane wyniki pozwalają zatem na zweryfikowanie negatywnie stawianych hipotez, ponadto należy stwierdzić, że mimo iż bitcoin jest najpopularniejszą kryptowalutą, to jednak nie jest naturalną walutą bazową dla pozostałych.

Oznacza to, że każda kryptowaluta tworzy oddzielny, indywidualny i niejako niezależny, oczywiście w teorii, rynek. Pokazuje to różnorodność wynikająca z samej technologii oraz przeznaczenia kryptowalut. Wynikać z tego może ogromne ryzyko, ponieważ skoro są one nieuregulowane i, jak wynika z analiz, również nieskointegrowane, bardzo ciężko jest przewidzieć zachowanie danej kryptowa-

luty wraz z jej reakcją na daną sytuację ekonomiczną. Jedyny wyjątek, który wskazuje właśnie na występowanie efektu zarażania się rynku, może być spowodowany popularnością obu walut wirtualnych oraz ingerencji w nie Elona Muska. Dzięki jego wpisom na platformie Twitter zaobserwowano, że w Stanach Zjednoczonych DOGE i BTC są najbardziej popularne — DOGE nawet wyprzedziła BTC

w liczbie wyszukiwań w Google. Reasumując, efekt zarażania się rynków rzadko występuje na rynkach kryptowalut, jednakże należy pamiętać, że jest to rynek nie do końca uregulowany i dlatego mechanizmy na nim działające różnią się od mechanizmów charakterystycznych dla klasycznych rynków finansowych.

Summary

Justyna Hyjek

The purpose of the article is to assess the interconnectedness of selected cryptocurrency markets and to identify the contagion effect of the markets. The study used the ADF test according to which the degree of integration of the studied processes was determined and the MNW estimation of the parameters of the error correction model was performed to assess the dependencies of short-term and long-term character. The results of the study indicate clearly that the cryptocurrency markets are interrelated in the short term, and only some of them are integrated and described by a model with an error correction mechanism, i.e., they are characterized by a long-term relationship, which refers to their common "wandering," which can be treated as the effect of contagion of markets. In the case of other cryptocurrencies cointegration was not confirmed, which means that the analysis of mutual relations in these cases allows us to capture only short-term relationships, and we cannot talk about the contagion effect in this case. The results of the article can be an aid in choosing an investment strategy in cryptocurrencies adapted to its time horizon

Bibliografia:

- Belleflamme P., Omrani N., Peitz M., *The economics of crowdfunding platforms*, „Information Economics and Policy” 33, 2015.
- Farrell R., *An Analysis of the Cryptocurrency Industry*, „Wharton Research Scholars” 130, 2015.
- Gal M., Pyć A., *Rola kryptowaluty bitcoin na rynku walutowym*, „Journal of Capital Market and Behavioral Finance” 7, 2017, nr 3.
- Granger C.W.J., *Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-spectral Methods*, „Econometrica” 37, 1969.
- Iwanicz-Drozdowska M., Rogowicz K., Kurowski Ł., Smaga P., *Two decades of contagion effect on stock markets: Which events are more contagious?*, „Journal of Financial Stability” 55, 2021.
- Kądziołka K., *Ocena ryzyka inwestycji w kryptowalutę bitcoin*, „Współczesna Gospodarka” 2015, nr 3.
- Kusideł E., *Modele wektorowo-autoregresyjne VAR. Metodologia i zastosowania*, [w:] Dane panelowe i modelowanie wielowymiarowe w badaniach ekonomicznych, red. B. Suchecki, t. 3, Łódź 2000.
- Olczyk M., Kordalska A., *Identyfikacja konkurencyjności sektorów przemysłu przetwórczego i ich wpływ na międzynarodową konkurencyjność gospodarki polskiej — analiza panelowa w modelu ECM*, „Materiały i Studia” 2015, nr 311.
- Opitek P., *Kryptowaluty jako przedmiot zabezpieczenia i poręczenia majątkowego*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 6.
- Piech K., *Polityka państw wobec kryptowalut*, [w:] *Nauki ekonomiczne w XXI wieku. Stan obecny i perspektywy rozwoju*, red. R. Bartkowiak, P. Wachowiak, Warszawa 2014.
- Podstawy korzystania z walut cyfrowych*, red. K. Piech, Warszawa 2017.
- Raczkowski K., Postuła M., *Kryptowaluty — przyszłość czy zagrożenie dla polskiego systemu finansowego*, „Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance” 15, 2017, nr 4.
- Want E., *Bitcoin i inne kryptowaluty jako przedmiot świadczenia pieniężnego*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2019, nr 2. Welfe A., *Ekonometria: metody i ich zastosowania*, Warszawa 2009.
- Artykuł pochodzi ze: *Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne*, Tom 40 (2022). Strony od 191 do 201.

Michał Zdanowski

Konsultant podatkowy w Russell Bedford Poland. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Absolwent Podyplomowego Studium Podatków i Prawa Podatkowego Uniwersytetu Warszawskiego, Absolwent Podyplomowych Studiów Rachunkowość i Finanse Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Przez okres studiów zdobywał doświadczenie w kancelariach zajmujących się sprawami prawnopodatkowymi. Od września 2013 r. związany jest z kancelarią Russell Bedford Poland. Specjalizuje się w dokumentowaniu transakcji dokonywanych pomiędzy podmiotami powiązanymi.

Słowa kluczowe: Falszowanie, podrabianie, kodeks karny, polski pieniądź, środki płatnicze.

OMÓWIENIE ART. 310 §1 KODEKSU KARNEGO, PRZESTĘPSTWA FAŁSZOWANIA PIENIĘDZY I INNYCH ŚRODKÓW PŁATNICZYCH ALBO DOKUMENTÓW RÓWNOZNACZNYCH

Powagę fałszowania pieniędzy dostrzega nie tylko przeciętny człowiek, ale również polski ustawodawca. Wystarczy tylko uświadomić sobie, że spośród przestępstw przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi, to określone w art. 310 k.k. (tj. podrobienie albo przerobienie polskiego albo obcego pieniądza) jest zbrodnią, podczas gdy przestępstwa określone w pozostałych przepisach są „jedynie” występkami. W niniejszym artykule przyjrzymy się temu, jak polskie przepisy regulują problematykę fałszowania pieniędzy oraz innych środków płatniczych i postaramy się znaleźć odpowiedź na pytanie, czy prawo jest pod tym względem optymalne, przynajmniej w teorii.

W filmie „Kabaret” z 1972 r. (reż. Bob Fosse) Liza Minelli śpiewa piosenkę o tym, że pieniądze wprawiają ten świat w ruch. Trudno nie zgodzić się z tym zdaniem (zwłaszcza jeśli potraktować je w sposób metaforyczny, nie dosłowny). Pieniądź jest bowiem praktycznie podstawą gospodarki i ma wpływ nie tylko na nią samą, ale często również na relacje międzyludzkie (bądź co bądź ilość posiadanych przez człowieka pieniędzy jest postrzegana jako miernik statusu społecznego). Dlatego też pieniądze są powszechnym obiektem pożądania. Paradoksalnie, nie tylko dla osób niezamożnych, ale również dla tych, którzy mają ich w nadmiarze; nie od dziś bowiem wiadomo, że apetyt rośnie w miarę jedzenia. W związku z powyższym nietrudno domyślić się, że niemal równie stare jak pieniądź, jest też związane z nim przestępstwo, czyli jego fałszowanie.

Krótki rys historyczny dotyczący ewolucji pieniądza oraz przestępstw związanych z jego podrabianiem

Początkowo nie istniały pieniądze w takiej postaci, jaką znamy dzisiaj. Stosowano wtedy handel wymienny. Oczywiście towary podlegające wymianie nie posiadały

równej wartości, dlatego też ustalano, że „np. worek soli wart był trzy owce lub jedną krowę. Rzymska nazwa pieniądza – pecunia – świadczy, że Rzymianie od najdawniejszych czasów upatrywali bogactwa w bydle – pecus”¹. Taki sposób handlu nie był wygodny, wymagał chociażby wielkich nakładów na przechowywanie danych towarów. Dlatego też szukano wygodniejszego środka wymiany handlowej.

Takimi środkami okazały się m. in. kruszce, zwłaszcza złoto. Jednakże i ten sposób nie był wolny od wad, ponieważ przy każdej transakcji należało odważyć odpowiednią ilość danego kruszcu. Innowacyjny pomysł zastosowali Fenicjanie, którzy „stemplowali” grudki danego kruszcu określeniem ich wagi, a także sygnaturą władcy. Praktyka ta doprowadziła do pojawienia się monet.

Prototyp pieniędzy papierowych pojawił się w Chinach, w 119 r. p.n.e. Były to dowody depozytowe. Z kolei w XVII w. wprowadzono w Szwecji kwity depozytowe pod zastaw srebra, następnie zaś pojawiły się banknoty drukowane na jedwabiu (z napisem „wartość w srebrze”). „Okolo 1729 r. banknoty zaczęto drukować”².

1. Por. Z. Radwański, A. Olejniczak w: *Zobowiązania - część ogólna*, Warszawa 2012, s. 90, NB 233

2. J. Skorupka, w: *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, pod red. R. Zawłockiego, Warszawa 2011, s. 768.

Pieniądz w postaci papierowej mógł być emitowany przez banki centralne. One też nadzorowały jego podaż. Na początku obowiązywała zasada pokrycia pieniądza w kruszcu, co oznaczało, że wartość pieniędzy, które znajdowały się w obiegu musiała odpowiadać wartości składowanego kruszcu. Problem polegał na tym, że w szybko rozwijających się społeczeństwach popyt na pieniądz stał się większy, niż ilość wyemitowanych banknotów i monet. Dlatego też wprowadzono zasadę nominalizmu, zgodnie z którą „pieniądz jest jedynie nazwą abstrakcyjnej jednostki pieniężnej, nadaną przez państwo stosownym aktem prawnym. Nominalistyczna teoria pieniądza opiera wartość pieniądza na bazie produktu społecznego, tj. wartości wszystkich wyprodukowanych w danej gospodarce dóbr i usług. Według tej zasady, pieniądz stanowi sztuczną konwencję społeczną.”³.

Następnym punktem „ewolucji” pieniądza było pojawienie się bezgotówkowego pieniądza bankowego. Miał on postać zapisów na rachunkach bankowych. „Banki, a także inne instytucje kredytowe zaczęły kreować pieniądz bankowy, m. in. za pomocą kredytów, stawiając do dyspozycji klientów pieniądz bezgotówkowy”⁴. Obrót tym rodzajem pieniądza polegał na przeksięgowaniu z konta na konto na rachunkach rozliczeniowych. „Instrumentami” pozwalającymi na tego typu obrót były głównie czek i oraz weksle.

Jednakże na tym nie koniec. W pewnym momencie pojawiły się również karty płatnicze oraz karty kredytowe, które pozwoliły zastępować czek. Pojawiła

się bowiem cyfrowa forma gotówki (tzw. pieniądz softwarowy), do którego korzystania wystarczy już jedynie odpowiednia umowa z bankiem (lub inną instytucją wydającą pieniądz elektroniczny)⁵.

Niestety, długiej historii rozwoju pieniądza towarzyszyły również jego fałszerstwa. Na swój sposób jest to zrozumiałe – pieniądz jako środek płatniczy jest jedną z rzeczy najczęściej pożądanych przez ludzi. Dlatego też można stwierdzić, że: „Fałszerstwo pieniędzy jest jednym z najstarszych przestępstw. Pierwotnie traktowane było jako postać oszustwa”⁶. Z czasem zaczęto je traktować jako „*crimen laessae maiestatis*”, tzn. przestępstwo skierowane przeciwko majestatowi państwa. W końcu fałszowanie pieniędzy stało się przestępstwem, którego przedmiotem był „obróć gospodarczy w państwie”⁷.

W jaki sposób problem z fałszowaniem pieniędzy został uregulowany w prawie polskim? Poniżej pokrótce zostaną przedstawione rodzaje przestępstw zawarte w Kodeksie karnym z 1932 r. (Dz. U. z 1932 r., nr 60 poz. 571) oraz Kodeksie karnym z 1969 r. (Dz. U. z 1969 r., nr 13 poz. 94). Warto zauważyć, że Kodeks karny z 1932 r. był pierwszym Kodeksem karnym w Polsce „ponieważ w okresie przedrozbiorowym polskie prawo karne nie było skodyfikowane, zaś uchwalony w 1818 r. Kodeks karzący, stosowany w Królestwie Polskim do 1847 r., nie obowiązywał w niepodległym państwie polskim”⁸.

W Rozdziale XXVII Kodeksu karnego z 1932 r. znajdowały się następujące przepisy:

1. Art. 175 mówiący o przestępstwie

fałszowania polskiego lub obcego pieniądza kruszcowego lub papierowego, a także dokumentów na okaziciela, zawierających obowiązek wypłaty kapitału, odsetek lub udziału w zyskach albo stwierdzenie uczestnictwa w spółce,

2. Art. 176 mówiący o przestępstwie zmniejszania zawartości kruszcu w pieniądzu polskim lub obcym,

3. Art. 177 mówiący o puszczaniu w obieg fałszywego pieniądza lub papieru wartościowego (oraz przyjmowaniu przewożenia lub przechowywania go w tym celu),

4. Art. 178 mówiący o puszczaniu w obieg fałszywego pieniądza lub papieru wartościowego otrzymanego jako prawdziwy lub pełnowartościowy,

5. Art. 179 mówiący o sporządzaniu, nabywaniu, albo przechowywaniu środków technicznych w celu fałszowania pieniędzy lub papierów wartościowych,

6. Art. 180 mówiący o wejściu w porozumienie z innymi osobami w celu popełnienia czynów z wyżej wymienionych art. 175, 176 lub 177 (§ 2 niniejszego artykułu wskazywał, kto nie podlegał karze i pod jakimi warunkami nie podlegał karze),

7. Art. 181 mówiący o fałszowaniu urzędowego znaku wartościowego w celu użycia lub puszczenia w obieg (a także przechowywaniu lub nabywaniu takiego znaku),

8. Art. 182 mówiący o usuwaniu

3. Ibid., s. s. 768 – 769.

4. Ibid., s. 769.

5. Definicja pieniądza elektronicznego znajduje się obecnie w art. 2 pkt. 21a ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2021 r., poz. 1907 ze zm.). Pojęcie pieniądza elektronicznego oznacza „wartość pieniężną przechowywaną elektronicznie, w tym magnetycznie, wydawaną, z obowiązkiem jej wykupu, w celu dokonywania transakcji płatniczych, akceptowaną przez podmioty inne niż wyłącznie wydawca pieniądza elektronicznego”.

6. J. Skorupka, w: *Przestępstwa przeciwko...*, op. cit., s. 769.

7. Ibid., s. 770.

8. L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2013, s.64 – 65.

- oznak umorzenia z urzędowego znaku wartościowego w celu użycia lub puszczenia w obieg (oraz przechowywaniu lub nabywaniu takiego znaku),
9. Art. 183 mówiący o fałszowaniu znaków urzędowych w celu użycia ich w obrocie publicznym,
10. Art. 184 mówiący o sporządzaniu, nabywaniu albo przechowywaniu środków technicznych w celu fałszowania znaków urzędowych,
11. Art. 185 mówiący o fałszowaniu zalegalizowanego narzędzia mierzniczego (a także jego używaniu lub przechowywaniu),
12. Art. 186 mówiący o podstawie do orzeczenia przypadku sfalszowanych pieniędzy, papierów wartościowych i znaków wartościowych oraz narzędzi mierniczych, jak również środków technicznych, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.

Rozdział XXXI Kodeksu karnego z 1969 r. zawierał przepisy określające następujące przestępstwa:

1. Art. 227 §1 mówiący o fałszowaniu polskiego albo obcego pieniądza albo dokumentu na okaziciela uprawniającego do otrzymania sumy pieniężnej lub towarów zbywanych za wartości dewizowe,
2. Art. 227 §2 mówiący o puszczeniu w obieg fałszywych pieniędzy, papierów wartościowych lub wyżej wspomnianych dokumentów,
3. Art. 227 §3 mówiący o przygotowaniach w celu popełnienia czynu z art. 227 §1 lub art. 227 §2,

4. Art. 228 mówiący o puszczeniu w obieg fałszywego pieniądza, papieru wartościowego, lub wyżej wspomnianego dokumentu otrzymanego jako prawdziwy,
5. Art. 229 mówiący o fałszowaniu urzędowego znaku wartościowego,
6. Art. 230 mówiący o fałszowaniu znaku urzędowego mającego stwierdzić upoważnienie, uiszczenie opłaty skarbowej lub wynik badania,
7. Art. 231 mówiący o fałszowaniu zalegalizowanych narzędzi pomiarowych (a także ich używaniu lub przechowywaniu w celu użycia),
8. Art. 232 mówiący o przypadku podrobionych albo przerobionych pieniędzy, innych środków płatniczych, dokumentów i znaków wartościowych oraz narzędzi pomiarowych, a także środków technicznych, które służyły do popełnienia powyższych przestępstw, chociażby nie były własnością sprawcy.

Jednocześnie należy wspomnieć, iż ustawa z 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego (Dz. U. z 1994 r., nr 126, poz. 615) zmieniła treść wyżej wspomnianego art. 227 §1 Kodeksu karnego z 1969 r. Dzięki tej zmianie, przepis obejmował ochroną środki płatnicze oraz dokumenty uprawniające do otrzymania sumy pieniężnej lub zawierające obowiązek wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach lub stwierdzenie uczestnictwa w spółce. W ten sposób poszerzono również karnoprawną ochronę papierów wartościowych na dokumenty na zlecenie i dokumenty imienne. Tę regulację przeniesiono później do art. 310 §1 usta-

wy z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1138, ze zm.) (dalej zwany Kodeksem karny, lub k.k.).

Przestępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi w Kodeksie karnym z 1997 r.

Wbrew tytułowi Rozdziału XXXVII k.k., który brzmi „Przestępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi” w rozdziale tym zostało określonych więcej typów przestępstw, niż tylko te dwa. Ponadto znajduje się tam jeszcze przestępstwo rozpowszechniania nieprawdziwych informacji lub przemilczania informacji o stanie majątkowym oferenta w dokumentacji związanej z obrotem papierami wartościowymi (o którym mówi art. 311 k.k.), podrabianie albo przerabianie urzędowego znaku wartościowego (art. 313 k.k.), podrabianie albo przerabianie znaków urzędowych (art. 314 k.k.), oraz podrabianie lub przerabianie zalegalizowanego narzędzia pomiarowego lub probierczego (art. 315 k.k.).

W powyższych przepisach można zauważyć podobieństwo do przepisów zarówno z Kodeksu karnego z 1969 r., jak również do tych z Kodeksu karnego z 1932 r. Wynika to z faktu, iż „przyjęto typizację tych przestępstw zawartą w poprzednich Kodeksach karnych, uznając ją za syntetyczną i w zasadzie kompleksową, a jedynie dokonując pewnej racjonalizacji niektórych zagrożeń zgodnie z ogólną tendencją nowego Kodeksu”⁹.

Zwraca również uwagę zmiana tytułu danego rozdziału w stosunku do tytułów rozdziałów z podobnym zakresem przestępstw w poprzednich kodeksach. Poprzednie tytuły mówiły o przestęp-

9. J. Skorupka, w: *Przestępstwa przeciwko...*, op. cit., s. 761.

stwach fałszowania pieniędzy, papierów wartościowych, itd. Tymczasem tytuł Rozdziału XXXVII k.k. akcentuje typizację przestępstw przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi.

Znaczenie ma również umiejscowienie Rozdziału XXXVII k.k.; jest to ostatni rozdział w części szczególnej, przed częścią wojskową, zaś po Rozdziale dotyczącym przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu. Dla porównania w Kodeksie karnym z 1932 r. przestępstwa fałszowania pieniędzy były zamieszczone pomiędzy rozdziałem dotyczącym przestępstw przeciwko uczuciom religijnym (Rozdział XXVI), a rozdziałem dotyczącym przestępstw przeciwko dokumentom (Rozdział XXVIII). Natomiast w Kodeksie karnym z 1969 r. były one umiejscowione po Rozdziale XXX, który dotyczył przestępstw gospodarczych, a przed Rozdziałem XXXII dotyczącym przestępstw przeciwko działalności instytucji państwowych i społecznych.

Rozdział XXXVII k.k. określa 23 typy przestępstw przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi. W § 1 art. 310 k.k. zostały określone dwa, tj.

- podrabianie albo przerabianie
 - polskiego albo obcego pieniądza,
 - polskiego albo obcego znaku pieniężnego, który został ustalony jako prawny środek płatniczy, jednak nie został jeszcze wprowadzony do obiegu,
 - innego środka płatniczego albo dokumentu uprawniającego do otrzymania sumy pieniężnej, albo zawierającego obowiązek wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach, albo stwierdzenie uczestnictwa w spółce lub z pieniędzy,

- innego środka płatniczego oraz usuwanie z powyższych dokumentów oznaki umorzenia.

Z kolei § 2 tego samego artykułu określa trzy typy przestępstw:

1. puszczenie w obieg pieniądza, innego środka płatniczego lub znaku pieniężnego albo dokumentu określonego w § 1,
2. przyjmowanie, przechowanie, przewożenie, przenoszenie, przesyłanie wyżej wymienionych dokumentów, w celu puszczenia ich w obieg,
3. pomaganie do zbycia lub ukrycia wyżej wymienionych dokumentów¹⁰.

Art. 310 § 3 k.k. oraz art. 310 § 4 k.k. mówią odpowiednio o: wypadku mniejszej wagi wyżej wymienionych przestępstw oraz przygotowaniu do wyżej wymienionych przestępstw.

Następnym przestępstwem w Rozdziale XXXVII k.k. jest rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji, lub przemilczanie informacji o stanie majątkowym oferenta, mających istotne znaczenie dla nabycia, zbycia papierów wartościowych w dokumentacji związanej z obrotem papierami wartościowymi (art. 311 k.k.).

Art. 312 k.k. dotyczy puszczenia w obieg podrobionego albo przerobionego pieniądza, innego środka płatniczego albo papieru wartościowego (które zostały otrzymane jako prawdziwe).

Art. 313 k.k. dotyczy przestępstw związanych z urzędowym znakiem wartościowymi, a dokładnie: jego podrabiania i przerabiania oraz usunięcia z niego oznaki umorzenia w celu użycia

lub puszczenia w obieg (art. 313 § 1 k.k.). W § 2 tego samego artykułu określono trzy typy przestępstw, tzn. puszczenie sfałszowanego (tj. podrobionego albo przerobionego, lub z usuniętą oznaką umorzenia) urzędowego znaku wartościowego w obieg, nabycie lub używanie go, przechowywanie go w celu puszczenia w obieg.

Art. 314 k.k. mówi o dwóch typach przestępstw: podrabianiu albo przerabianiu znaku urzędowego mającego stwierdzić upoważnienie lub wynik badania oraz o używaniu przedmiotów opatrzonych podrobionymi albo przerobionymi znakami.

Art. 315 k.k. z kolei mówi o trzech typach przestępstw, czyli: podrabianiu lub przerabianiu zalegalizowanego narzędzia pomiarowego lub probierczego (§ 1), używaniu tak przerobionego lub podrobionego narzędzia w obrocie gospodarczym oraz przechowywaniu takiego narzędzia w celu użycia w obrocie gospodarczym (§ 2).

Art. 316 k.k. nie określa żadnego typu przestępstwa, za to podstawę orzeczenia przypadku podrobionych, przerobionych pieniędzy, dokumentów i znaków wartościowych (oraz z usuniętą oznaką umorzenia), a także przerobionych lub podrobionych narzędzi pomiarowych oraz przedmiotów służących do popełnienia wyżej wymienionych przestępstw. Warto podkreślić, że podlegają one przypadkowi, nawet jeśli nie są własnością sprawcy.

Sankcje w powyższych przepisach są sankcjami względnie oznaczonymi, tzn. określony jest rodzaj kary razem z jej dolną oraz górną granicą. Z powyższych przestępstw jedynie te określone w art. 310 § 1 k.k. stanowią zbrodnię; pozostałe są występками.

10. Dz.U.2015.396 z dnia 2015.03.20

Przestępstwo fałszowania pieniędzy i innych środków płatniczych albo dokumentów równoznacznych

Na początek warto wspomnieć, iż do fałszowania środków płatniczych odnoszą się dwa artykuły k.k., tj. art. 310 oraz art. 312. Jednakże, zgodnie z tytułem niniejszego artykułu, szerzej opisany zostanie jedynie art. 310 k.k., jako iż on mówi o samym fałszowaniu, zaś art. 312 k.k. mówi o puszczaniu w obieg fałszywych pieniędzy i innych środków płatniczych.

Poszczególne rodzaje przestępstw zawarte w art. 310 k.k. były wymienione wyżej, dlatego nie warto ich powtarzać w tym miejscu. Jednak wypada wspomnieć, iż istnieje spór dotyczący tego, czy typ przestępstwa z art. 310 §3 k.k. jest typem podstawowym, czy uprzywilejowanym¹¹. Z jednej strony wyrażany jest pogląd, wedle którego wypadek mniejszej wagi wyrażony w wyżej wspomnianym §3 nie jest odrębnym typem czynu zabronionego, ale „instytucją polegającą na przyjęciu odmiennych zasad ustawowego wymiaru kary i określeniu przez ustawodawcę innego ustawowego zagrożenia”¹². Jednakże, wedle odmiennego stanowiska, powyższy wypadek mniejszej wagi jest typem uprzywilejowanym.

Odniesienia systemowe

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Żaden z przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (zwanej dalej: Konstytucją RP) nie mówi wprost o ochronie polskiego pieniądza przed fałszowaniem. Jednakże istnieje kilka przepisów, które mogą zwrócić uwagę na to, jak ważna jest ochrona środków płatniczych przed

fałszowaniem. Takim jest chociażby art. 227 ust. 1 Konstytucji RP, według którego Narodowy Bank Polski jest centralnym bankiem państwa oraz ma on wyłączne prawo emisji pieniądza. Z kolei art. 216 ust. 2 Konstytucji RP Skarbowi Państwa, NBP oraz innemu państwowemu osobom prawnym przyznaje prawo emisji papierów wartościowych na zasadach i w trybie określonym w ustawie. Nie bez znaczenia jest też umiejscowienie tych przepisów w Rozdziale X, który jest poświęcony finansom publicznym.

Jednakże, być może nawet ważniejszymi, są przepisy art. 20 i art. 22 Konstytucji RP. Pierwszy z nich wskazuje, iż jednym z filarów społecznej gospodarki rynkowej jest wolność gospodarcza, zaś drugi dopuszcza możliwość ograniczenia tej wolności, ale jedynie w drodze ustawy i ze względu na ważny interes publiczny. Można więc uznać, iż poprzez zasadę wolności działalności gospodarczej ustawodawca ma obowiązek m.in. zabezpieczenia pieniędzy oraz innego rodzaju środków płatniczych przed fałszowaniem, aby zapewnić bezpieczeństwo oraz pewność obrotu gospodarczego.

Prawo międzynarodowe

W prawie międzynarodowym problematykę fałszowania pieniądza podejmuje Konwencja międzynarodowa o zwalczaniu fałszowania pieniędzy wraz z protokołem oraz protokół fakultatywny do niej, podpisana w Genewie 20 kwietnia 1929 r. Polska przystąpiła do niej w 1934 r.

Według art. 3 powyższej Konwencji powinno się karać jako przestępstwa wspólne:

1. wszelkie oszukańcze wyrabianie lub

przerabianie pieniędzy bez względu na środek użyty dla osiągnięcia celu,

2. oszukańcze puszczanie fałszywych pieniędzy w obieg,
3. mające na celu puszczanie w obieg, sprowadzanie do kraju lub przyjmowanie fałszywych pieniędzy albo zaopatrywanie się w nie ze świadomością, iż są fałszywe,
4. usiłowanie tych przestępstw i rozmyślne w nich uczestniczenie,
5. oszukańcze wyrabianie, przyjmowanie lub zaopatrywanie się w narzędzia lub w inne przedmioty, przeznaczone z natury swej do wyrabiania fałszywych pieniędzy lub przerabiania pieniędzy.

Natomiast według art. 5 Konwencji o zwalczaniu fałszowania pieniędzy nie mogą istnieć różnice pomiędzy sankcją za fałszowanie pieniędzy krajowych, a za fałszowanie pieniędzy obcych.

Prawo unijne

Na tle prawa unijnego warto zwrócić uwagę przede wszystkim na Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/62/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie karnoprawnych środków ochrony euro i innych walut przed fałszowaniem, zastępującą decyzję ramową Rady 2000/383/WSiSW (Dz. Urz. UE L 315 z 14 listopada 2012 r. str. 57). Stanowi ona aktualizację i rozwinięcie decyzji ramowej Rady 2000/383/WSiSW oraz (tak jak jej poprzedniczka) jest uzupełnieniem postanowień Konwencji o zwalczaniu fałszowania pieniędzy z 1929 r. Według art. 3 Dyrektywy 2014/62/UE państwa muszą przyjąć niezbędne środ-

11. J. Skorupka, w: *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, pod red. R. Zawłockiego, Warszawa 2011, s. 785.

12. *Ibid.*, s. 785.

ki, aby następujące czyny, popełnione umyślnie, podlegały karze jako przestępstwo:

1. każde podrobienie lub przerobienie pieniędzy mające na celu oszustwo, niezależnie od zastosowanych środków,
2. wprowadzenie do obiegu fałszywych pieniędzy mające na celu oszustwo,
3. przywóz, wywóz, transport, przyjmowanie lub uzyskiwanie fałszywych pieniędzy, w celu wprowadzenia ich do obiegu, przy świadomości, że są one fałszywe,
4. produkcja, przyjmowanie, uzyskiwanie lub posiadanie w celu oszustwa:
 - a. narzędzi, przedmiotów, programów komputerowych i danych oraz wszelkich innych środków szczególnie dostosowanych do podrabiania lub przerabiania pieniędzy, lub
 - b. zabezpieczeń, takich jak hologramy, znaki wodne lub inne składniki pieniędzy, które służą do ich ochrony przed fałszowaniem.

Ponadto czyny wymienione powyżej w punktach od 1 do 3 mają być karalne również w odniesieniu do banknotów lub monet produkowanych lub wyprodukowanych za pomocą legalnych urządzeń lub materiałów przy naruszeniu przepisów lub warunków, zgodnie z którymi właściwe organy mogą emitować banknoty lub monety. Ponadto powyższe czyny mają być też

karalne w odniesieniu do banknotów i monet, które nie zostały jeszcze wyemitowane, ale mają być wprowadzone do obiegu jako prawny środek płatniczy.

Rodzajowy i indywidualny przedmiot ochrony

Rodzajowym przedmiotem ochrony, jak zresztą wynika z tytułu Rozdziału XXXVII k.k. jest obrót pieniędzmi i papierami wartościowymi. Przepisy k.k. mają za zadanie „zapewnić ochronę jedynie prawidłowemu, zgodnemu z obowiązującymi regułami prawnymi, obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi”¹³. Z kolei w szerszym ujęciu dobrem chronionym jest „prawidłowy, legalny i zgodny z obowiązującym prawem, obrót gospodarczy”¹⁴.

Natomiast bezpośrednim przedmiotem ochrony jest rzetelność oraz prawdziwość pieniądza (zarówno polskiego, jak i obcego), innych środków płatniczych, a także dokumentów uprawniających do otrzymania sumy pieniężnej, wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach albo stwierdzającymi udział w spółce. W takim razie przedmiotem ochrony przestępstw zawartych w art. 310 k.k. jest „zaufanie do autentyczności, znajdujących się w obrocie, polskich lub obcych pieniędzy, innych środków płatniczych oraz do dokumentów będących papierami wartościowymi, zabezpieczeń, pewność tego obrotu”¹⁵.

Podmiot przestępstwa

Nie ulega wątpliwości, iż przestępstwo fałszowania pieniędzy, innych środków płatniczych oraz papierów wartościowych jest przestępstwem powszechnym.

To oznacza, że może ono zostać popełnione przez każdą osobę, która jest zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Warto też podkreślić, iż bez znaczenia jest fakt, czy „na sprawcy ciążył szczególny prawny obowiązek niedopuszczenia (zapobiegania) do fałszowania tych walorów, czy też żaden taki obowiązek na sprawcy nie ciążył”¹⁶. Ponadto przy odpowiedzialności karnej dla tego przestępstwa nie ma znaczenia, czy do podrobienia lub przerobienia pieniądza są niezbędne szczególne kwalifikacje.

Strona podmiotowa przestępstwa

Strona podmiotowa przestępstwa to zjawiska psychiczne, jakie towarzyszą sprawcy przy popełnianiu określonego czynu. Wręcz wyrażają one stosunek psychiczny sprawcy do czynu. Nie ulega wątpliwości, że „element woli (a więc element psychiczny jest niezbędnym składnikiem czynu”¹⁷. Dlatego, oprócz zachowania sprawcy, należy mieć też na uwadze stosunek psychiczny sprawcy do określonego czynu, a ten może polegać na umyślności lub nieumyślności. Dlatego przed omówieniem strony przedmiotowej przestępstw zawartych w art. 310 k.k. należy przedstawić zarówno formy winy umyślnej, jak i nieumyślnej.

Według art. 9 §1 k.k. z winą umyślną mamy do czynienia, jeżeli sprawca ma zamiar popełnienia danego czynu zabronionego. W takim wypadku zamiar może wystąpić w dwóch rodzajach, tzn.: albo jako zamiar bezpośredni (*dolus directus*) albo jako zamiar ewentualny (*dolus eventualis*).

13. M. Błaszczak, w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II Komentarz Art. 222 – 316*, pod red. M. Królikowskiego i R. Zawłockiego, Warszawa 2013, s. 910.

14. *Ibid.*, s. 910.

15. *Ibid.*, s. 911.

16. J. Skorupka, w: *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, pod red. R. Zawłockiego, Warszawa 2011, s. 822.

17. L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2013, s. 81.

Z zamiarem bezpośrednim mamy do czynienia w sytuacji, gdy sprawca chce popełnić dane przestępstwo. „Określając wolę sprawcy jako chcenie określonego czynu zabronionego, zakładamy tym samym, że obejmuje on swoją świadomością wszystkie znamiona tego czynu”¹⁸. Z kolei w zamiarze bezpośrednim wyróżnia się zamiar bezpośredni nagły (dolus directus repentinus) oraz zamiar bezpośredni przemyślany (dolus directus praemeditatus). Różnicę pomiędzy nimi można wywnioskować już z samych nazw. W przypadku zamiaru bezpośredniego nagłego sprawca podejmuje decyzję o popełnieniu przestępstwa w krótkim czasie. Natomiast zamiar bezpośredni przemyślany zachodzi, gdy sprawca długo zastanawia się nad podjęciem danej decyzji, często wręcz przygotowuje plan popełnienia danego przestępstwa.

W ramach zamiaru bezpośredniego nie mieści się zamiar ogólny (dolus generalis), którego cechą jest to, iż sprawca nie precyzuje skutku, jaki chce spowodować¹⁹.

Wyróżnia się jeszcze jedną formę winy, tzn. zamiar niby – ewentualny (dolus quasi – eventualis). Polega ona na tym, że sprawca „przy braku pewności co do jednego ze znamion czynu zabronionego «chce» zachowania się objętego znamieniem czasownikowym”²⁰.

Zamiar ewentualny to sytuacja, gdy sprawca przewiduje możliwość popełnienia czynu zabronionego i godzi się na to. Tak więc, od zamiaru bezpośredniego różni się tym, iż sprawca nie jest pewien, czy dany czyn wypełni znamiona prze-

stępstwa; ponadto, w tym przypadku sprawca nie tyle chce popełnić czyn zabroniony, ile po prostu godzi się na to, że może taki czyn popełnić.

Według art. 9 §2 k.k. czyn zabroniony jest popełniany nieumyślnie, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia go w skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, pomimo iż możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć. Wina nieumyślna może występować jako lekkomyślność albo niedbalstwo.

Z lekkomyślnością mamy do czynienia, gdy sprawca świadomie narusza zasady ostrożności, dodatkowo przewidując możliwość popełnienia danego czynu zabronionego, ale jednocześnie ma nadzieję, że tego popełnienia uniknie. Dlatego też lekkomyślność różni się od zamiaru ewentualnego tym, że sprawca przypuszcza, iż dane działanie nie wypełni znamion czynu zabronionego.

Z kolei niedbalstwo to sytuacja, gdy sprawca nie przewiduje możliwości popełnienia czynu zabronionego, pomimo iż może ją przewidzieć. Dlatego w przeciwieństwie do poprzednich form winy, tutaj sprawca nawet nie „chce” albo „przewiduje”, ale wręcz nie wykorzystuje swoich zdolności intelektualnych, dlatego więc nie zmienia swojego zachowania, czym wypełnia znamiona danego czynu zabronionego.

Wszystkie czyny określone w art. 310 k.k. są przestępstwami umyślnymi. W związku z tym sprawca musi chcieć je popełnić albo przewidując możliwość

ich popełnienia – godzić się na to. Zamiar bezpośredni występuje jedynie w art. 310 §1 k.k. Należy zwrócić uwagę na to, iż w przepisie tym nie ma znaczenia, w jakim celu został sfalszowany pieniądz, inny środek płatniczy lub papier wartościowy²¹. Brak takiego celu działania w znamionach art. 310 §1 k.k. „jest naturalną konsekwencją założenia, że przestępstwo fałszowania pieniędzy, innych środków płatniczych lub papierów wartościowych jest skierowane przeciwko bezpieczeństwu obrotu finansowego”²².

W przypadku przestępstwa określonego w art. 310 §2 k.k. koniecznym jest ustalenie, czy sprawca przyjmując podrobiony pieniądz, inny środek płatniczy lub papier wartościowy, zdaje sobie sprawę z tego, iż są one fałszywe i przyjmuje je właśnie w celu puszczenia w obieg. Jeśli zdawał sobie sprawę, wtedy wyczerpuje znamiona tego przestępstwa. Natomiast, jeśli przyjmuje je nie wiedząc o tym, iż są fałszywe, a następnie puszcza je w obieg, aby nie ponieść na tym straty, wtedy wyczerpuje znamiona przestępstwa z art. 312 k.k. Przestępstwo z art. 310 §2 k.k. „w postaci «puszczenia w obieg» nie wymaga przypisania sprawcy zamiaru bezpośredniego”²³.

Strona przedmiotowa przestępstwa

Na stronę przedmiotową przestępstwa składają się:

1. czyn podmiotu, czyli jego zachowanie,
2. skutek czynu,

18. Ibid., s. 82.

19. Lech Gardocki w swoim podręczniku podaje przykład osoby, która rzuca się na swoją ofiarę w celu zrobienia jej krzywdy i w ten sposób powoduje u niej ciężkie uszkodzenie ciała.

20. L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2013, s. 84.

21. Np. przy przestępstwie fałszowania dokumentów z art. 270 §1 k.k. wymagane jest, aby owe sfalszowane dokumenty zostały puszczone w obieg.

22. J. Skorupka, w: *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, pod red. R. Zawłockiego, Warszawa 2011, s. 823.

23. Ibid., s. 823.

3. czas i miejsce czynu,
4. sytuacja, w jakiej czyn popełniono,
5. sposób popełnienia i przedmiot wykonawczy czynu²⁴.

Najważniejszym elementem, a jednocześnie warunkiem sine qua non każdego przestępstwa, jest zachowanie się sprawcy.

W przestępstwie z art. 310 §1 k.k. mamy do czynienia z trzema karalnymi zachowaniami, tj. podrobieniem, przerobieniem oraz usunięciem oznaki umorzenia.

Podrobienie to „wytworzenie nowego przedmiotu mającego wygląd autentycznego pieniądza, innego środka płatniczego lub dokumentu, o którym mowa w §1”²⁵. I w zależności od sposobu podrobienia tak sfalszowany przedmiot może mieć różny stopień jakości, tzn. od łudząco podobnego do oryginału, aż do nieudolnego fałszerstwa. „Dla realizacji tego znamienia czasownikowego [tj. podrobienia – przyp. M.Z.] wystarczające jest, aby niedoświadczony człowiek nie mógł od razu przekonać się o fałszu przedmiotu”²⁶. W związku z tym można uznać za możliwe usiłowanie nieudolne w przypadku podrobienia, tzn., kiedy takie fałszerstwo jest widoczne na pierwszy rzut oka. Ale nawet wtedy puszczenie w obieg takiej fałszywki może być skuteczne (np. gdy transakcja odbywa się w słabo oświetlonym pomieszczeniu i nie jest możliwe zauważenie, że z danym środkiem płatniczym jest coś nie tak).

Przerobienie to zmiana wyglądu autentycznego przedmiotu, np. banknotu w

taki sposób, aby miał on wyższy nominal.

„Usunięcie oznaki umorzenia polega na pozbyciu się takiej oznaki z dokumentu lub uczynieniu jej niewidoczną”²⁷.

W art. 310 §2 wymieniono siedem karalnych zachowań, tj. puszczenie w obieg, przyjęcie, przechowywanie, przewożenie, przenoszenie, przesyłanie oraz pomaganie do zbycia lub do ukrycia.

Puszczenie w obieg to wprowadzenie podrobionego, przerobionego przedmiotu lub takiego z usuniętą oznaką umorzenia. „Bez znaczenia pozostaje okoliczność, jaką formę prawną przyjmuje ta czynność, w szczególności zaś czy jest ona odpłatna, czy też nie”²⁸. Najczęstszymi postaciami puszczenia w obieg są zapłata sfalszowanymi pieniędzmi, czy też ich rozmienienie, oraz po prostu darowizna. Takim puszczeniem w obieg będzie również wręczenie sfalszowanego przedmiotu „na próbę”.

„Przyjęcie fałszyfikatów jest karalne jedynie wówczas, gdy sprawcy towarzyszy zamiar puszczenia go w obieg. Polega na przejściu władztwa nad przedmiotem”²⁹.

Natomiast przechowywanie to zachowanie przez pewien czas władztwa nad sfalszowanym przedmiotem. Należy zaznaczyć, iż ustawa nie wprowadza choćby ogólnego czasu takiego przechowywania, nawet dolnej granicy, od której można już mówić o przechowywaniu. Wynika z tego, że może to być czynność zarówno długa, jak i krótka.

Do sprecyzowania tego, co oznacza po-

moc do zbycia lub ukrycia podrobionego, przerobionego przedmiotu lub takiego z usuniętą oznaką umorzenia, pomocny okazuje się art. 18 §3 k.k. W związku z tym za taką pomoc można uznać w szczególności dostarczenie narzędzia lub środka przewozu potrzebnego do popełnienia przestępstwa, udzielenie rady lub informacji, a także ułatwienie innej osobie popełnienie danego przestępstwa poprzez zaniechanie.

Pojęcie pieniądza w art. 310 §1 k.k.

Problemem z określeniem pojęcia pieniądza jest brak jego definicji legalnej. Według Jerzego Skorupki, pojęcie pieniądza można rozpatrywać w znaczeniu szerokim oraz ścisłym. „W szerokim znaczeniu, za pieniądź uznawane są wszelkie występujące w obrocie środki płatnicze”³⁰, tzn. banknoty i monety (zarówno krajowe jak i zagraniczne), bilety bankowe, weksle, czeki, obligacje oraz pozostałe rodzaje papierów wartościowych. Zaś w ścisłym znaczeniu, są to „wyłącznie te środki płatnicze, którym państwo nadaje moc umarzania zobowiązań pieniężnych”³¹. Takimi środkami są znaki pieniężne emitowane przez Narodowy Bank Polski. Według art. 31 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 492, ze zm.), znakami pieniężnymi Rzeczypospolitej Polskiej są banknoty i monety opiewające na złote i grosze.

Jerzy Skorupka podkreśla też, iż znaki pieniężne nie są tym samym, co jednostki pieniężne. Te pierwsze są jedynie nośnikami (w postaci właśnie banknotów i monet) tych drugich, tj. abstrakcyjnych

24. Wyliczenie sporządzone na podstawie: L. Gardocki, Prawo karne, Warszawa 2013, s. 69 - 70.

25. G. Łabuda, w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, pod red. naukową J. Gieźka, Warszawa 2014, s. 1285.

26. Ibid., s. 1285.

27. Ibid., s. 1285.

28. Ibid., s. 1289.

29. Ibid., s. 1289.

30. J. Skorupka, *Pojęcie pieniądza w przestępstwie z art. 310 k.k.*, *Prokuratura i Prawo*, nr 7-8, 2007, s. 51.

31. Ibid., s. 51.

mierników pewnej wartości uznawanej przez państwo za środek płatniczy. Dzięki temu rozróżnieniu można podzielić jednostkę pieniężną na dwie formy, czyli: pieniądź gotówkowy (gdy jednostka jest zawarta w danym znaku pieniężnym) oraz pieniądź bezgotówkowy, np. elektroniczny (tzn. „oderwany” od znaku pieniężnego). To z kolei prowadzi do konkluzji, iż przedmiotem fałszerstwa z art. 310 k.k. może stać się zarówno pieniądź gotówkowy, jak i bezgotówkowy, ponieważ „czynności sprawcze skierowane są do materialnego nośnika, za pomocą którego jednostki pieniężne pieniądza obiegowego i pieniądza bezgotówkowego cyrkulują w obrocie. Dotyczy to zarówno pieniądza polskiego, pieniądza obcego, jak i innych środków płatniczych”³².

Jacek Kędzierski wszedł w polemikę z autorem, twierdząc w artykule pt. „Uwagi dotyczące «pojęcia pieniądza w przestępstwie z art. 310 k.k.» (w związku z artykułem J. Skorupki)”³³, iż przedmiotem czynności wykonawczych przestępstwa z art. 310 §1 k.k. może być jedynie pieniądź polski lub obcy, w postaci znaków pieniężnych, będący w obiegu; w związku z tym należy wprowadzić do k.k. odrębne przestępstwo fałszowania instrumentu pieniądza elektronicznego. Jednakże, moim zdaniem, byłoby to zdecydowanie niepotrzebne. Zgadzam się z Jerzym Skorupką, że zarówno pieniądź elektroniczny, jak i pieniądź bankowy są przedmiotem wykonawczym przestępstwa z art. 310 §1 k.k. Pomimo faktu, iż są one niematerialne, tzn. jedynie wyrażają pewną wartość będącą odpowiednikiem znaków pieniężnych, to

są one ściśle powiązane z materialnymi nośnikami (tj. kartami płatniczymi bądź instrumentami pieniądza elektronicznego), które to już mogą być przedmiotem podrobienia i przerobienia. Tak samo jest przecież z banknotami i monetami. To właśnie one są podrabiane i przerabiane, nie zaś wartość, którą one wyrażają³⁴.

Wypadek mniejszej wagi

Art. 310 §3 przewiduje wypadek mniejszej wagi dla przestępstw z §1 i §2 tego samego artykułu. Należy rozumieć wszystkie okoliczności zmniejszające stopień społecznej szkodliwości czynu wypełniającego znamiona wyżej wspomnianych przestępstw. W związku z tym przy stronie przedmiotowej czynu należy wziąć pod uwagę: „rodzaj dobra prawnego, stopień zagrożenia dobra lub wielkość wyrządzonej szkody, możliwość restytucji dobra prawnego, a także rodzaj i istotność naruszonej reguły postępowania”³⁵. Zaś od strony podmiotowej czynu trzeba wziąć pod uwagę motyw i pobudki takiego zachowania się sprawcy oraz jego stosunek psychiczny do popełnianego czynu.

Karalne formy popełnienia przestępstw

Przygotowanie

Art. 16 §1 określa przygotowanie jako sytuację, gdy sprawca w celu popełnienia czynu zabronionego podejmuje czynności mające stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania. Po-

nadto wymienia on przykładowe czynności przygotowawcze,³⁶ czyli: wejście w porozumienie z inną osobą, uzyskanie lub przysposabianie środków, zbieranie informacji lub sporządzanie planu działania. W związku z powyższym przygotowanie można zrealizować jedynie przez konkretne działanie.

Według art. 16 §2 k.k. przygotowanie może być karalne tylko wtedy, gdy tak stanowi k.k. W związku z powyższym, art. 310 §4 k.k. przewiduje karalne przygotowanie w stosunku do przestępstw z art. 310 §1 i §2 k.k. Przy czym obejmuje ono „jedynie czynności podjęte w celu dokonania przestępstwa w jednej postaci”³⁷ określonej w art. 310 §1 lub §2 k.k.

Takim karalnym przygotowaniem jest np. przechowywanie środków technicznych, mających w przyszłości posłużyć do fałszowania pieniędzy. W związku z tym sprawca nie musi nawet podejmować dalszych działań niezbędnych do sfalszowania pieniędzy, albo puszczenia ich w obieg.

Usiłowanie

Czynności, które poprzedzają popełnienie przestępstwa z art. 310 §1 i §2 k.k. należy kwalifikować jako usiłowanie popełnienia przestępstwa bądź jako przygotowanie do popełnienia przestępstwa, które to zgodnie z art. 310 §4 k.k. jest karalne. Jednakże problemem jest rozróżnienie pomiędzy usiłowaniem, a usiłowaniem nieudolnym przestępstwa określonego w art. 310 §1 k.k. Według niektórych autorów, z usiłowaniem nieudolnym mamy do czynienia wtedy, gdy ktokolwiek może rozpoznać pod-

32. Ibid., s. 57.

33. J. Kędzierski, *Uwagi dotyczące „pojęcia pieniądza w przestępstwie z art. 310 k.k.”* (w związku z artykułem J. Skorupki), *Prokuratura i Prawo*, nr 7-8, 2008, s. 69-74.

34. Znacznie szerzej można na ten temat przeczytać w: J. Skorupka, *Jeszcze o pojęciu pieniądza w przestępstwie z art. 310 k.k.*, *Prawo i Prokuratura*, nr 2, 2009, s. 5-11.

35. Ibid., s. 823.

36. Użyty w tym przepisie zwrot „w szczególności” wyraźnie wskazuje, iż nie jest to katalog zamknięty.

37. J. Skorupka, w: *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, pod red. R. Zawłockiego, Warszawa 2011, s. 825.

robienie lub przerobienie danego pieniądza, innego środka płatniczego lub papieru wartościowego w normalnych warunkach, bez względu na jego stan wiedzy dotyczący danych pieniędzy lub innych przedmiotów z art. 310 §1 k.k.

Według Jerzego Skorupki, ocenianie czy dane zachowanie jest usiłowaniem czy usiłowaniem nieudolnym zależy od danej sytuacji. Słabej jakości fałszerstwa mogą być kwalifikowane jako usiłowanie nieudolne albo usiłowanie, a nawet jako dokonanie przestępstwa z art. 310 §1 k.k. „Wszak nawet nieudolne podrobienie lub przerobienie pieniądza itd. (np. z powodu niedostatecznych umiejętności sprawcy) tak, że każdy z łatwością zorientuje się, że przedmiot ten został sfalszowany, musi spotkać się z reakcją karną”³⁸.

Zbieg przepisów

Art. 310 §1 k.k. jest przepisem szczególnym w stosunku do przepisu ogólnego, jakim jest art. 270 §1 k.k. Ów przepis ogólny przewiduje odpowiedzialność karną za podrobienie lub przerobienie dokumentu, w celu użycia go za autentyczny (grzywna, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.). Z kolei art. 310 §1 k.k. przewiduje znacznie surowszą karę (pozbawienie wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo kara 25 lat pozbawienia wolności) za podro-

bienie albo przerobienie szczególnego rodzaju dokumentów, jakimi są dokumenty uprawniające do otrzymania sumy pieniężnej albo zawierające obowiązek wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach albo stwierdzenie uczestnictwa w spółce.

W przypadku art. 310 §1 k.k. oraz art. 286 §1 k.k. lub §3 k.k. może dojść do kumulatywnego zbiegu przepisów w przypadku, gdy podrobione lub przerobione pieniądze, inne środki płatnicze lub dokumenty określone w art. 310 §1 k.k. „sprawca puści w obieg w ten sposób, że w celu osiągnięcia korzyści majątkowej doprowadzi inną osobę do niekorzystnego rozporządzenia mieniem, wprowadzając ją w błąd albo taki błąd wyzyskując”³⁹.

Może również dojść do sytuacji, gdy nastąpi zbieg przepisów art. 310 §2 k.k. oraz art. 312 k.k. Wtedy, gdy sprawca puści w obieg podrobione albo przerobione pieniądze, inne środki płatnicze albo dokumenty określone w art. 310 §1 k.k., a jednocześnie „o fałszywości jednego z nich dowiedział się po jego otrzymaniu”⁴⁰.

Podsumowanie

Przestępstwo fałszowania pieniędzy uderza bezpośrednio w bezpieczeństwo oraz pewność obrotu gospodarczego, zarówno krajowego, jak i międzynarodowego. Dlatego też zarówno pewność obrotu gospodarczego, jak również

autentyczność pieniędzy i innych środków płatniczych wymagają szczególnej ochrony, zarówno ze strony prawa międzynarodowego i unijnego, jak również polskiego.

Uważam, iż w obecnej formie polskie przepisy regulują całościowo problematykę fałszowania zarówno polskich, jak i obcych pieniędzy oraz innych środków płatniczych. Nie są potrzebne odrębne regulacje, które chroniłyby przed fałszerstwem np. karty płatnicze, albowiem jest to już uregulowane w art. 310 §1 k.k.

Warto tu podkreślić, że równie ważnym elementem walki z przestępstwem fałszowania pieniędzy, jak udoskonalanie zabezpieczeń pieniędzy czy też samych przepisów karnych, jest edukowanie społeczeństwa na temat zabezpieczeń pieniędzy. Zwłaszcza w czasach, gdy wyznacznikiem autentyczności banknotów nie jest jedynie posiadanie albo nieposiadanie przez nie znaków wodnych.

Summary

Michał Zdanowski

The crime of counterfeiting or altering means of payment, especially money, is a threat to the certainty and security of money transactions. Therefore, in this article, the above-mentioned offense has been presented from the legal and criminal point of view. In the first part, the historical background of money development and crimes against the trading of money and securities are discussed. The second part of the article, on the other hand, deals in detail with article 310 of the Criminal Code.

38. Ibid., s. 827.

39. M. Błaszczuk, w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II Komentarz Art. 222 – 316*, pod red. M. Królikowskiego i R. Zawłockiego, Warszawa 2013, s. 937.

40. Ibid., s. 938.

Paweł Postolko

Adwokat, absolwent kierunku Prawo na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie następnie ukończył Studia Podyplomowe Prawa Karnego Gospodarczego i Skarbowego. Z Kancelarią Russell Bedford związany od 2021 roku. Przedmiotem jego zainteresowań zawodowych jest prawo gospodarcze z uwzględnieniem problematyki karno-gospodarczej. Posiada praktyczne doświadczenie zawodowe w prowadzeniu spraw sądowych.

Słowa kluczowe:

kodeks karny, zgoda dysponenta, prawo karne, dobro prawne, bezprawność czynu

ZGODA DYSPONENTA DOBRA PRAWNEGO W PRAWIE KARNYM. ANALIZA WARUNKÓW SKUTECZNOŚCI ZGODY ORAZ WPŁYWU CHARAKTERU DOBRA PRAWNEGO OBJĘTEGO ZGODĄ NA SKUTEK JEJ UDZIELENIA

Instytucja zgody dysponenta dobra prawnego nie została uregulowana w obowiązującym Kodeksie karnym z 1997 r., dlatego zadaniem doktryny zostało sformułowanie kryteriów umożliwiających badanie ważności udzielonej zgody na gruncie prawa karnego oraz skutku jej udzielenia. Głównym założeniem przeprowadzonej analizy jest przedstawienie poglądów prezentowanych w tym zakresie w polskiej nauce prawa karnego. Artykuł skupia się na problematyce warunków skuteczności zgody oraz skutku jej udzielenia.

Przechodząc na wstępie do kwestii terminologii używanej w niniejszym opracowaniu, należy wskazać, że w doktrynie prawa karnego obok pojęcia zgody dysponenta dobra prawnego jako pojęcie równoważne występuje termin zgody (osoby/podmiotu) uprawnionego. Jednocześnie powszechnie odrzuca się, jako wewnętrznie sprzeczne, pojęcie zgody pokrzywdzonego – zasadnie przyjmując, że w przypadku skutecznego udzielenia zgody przez uprawnionego nie dochodzi do popełnienia czynu zabronionego, a tym samym brak jest pokrzywdzonego w rozumieniu art. 49 k.p.k. Dominik Zając jako alternatywę zaproponował termin „zgoda dzierżyciela dobra prawnego”¹. Propozycja opiera się na trafnej obserwacji, zgodnie z którą osoba udzielająca zgody często nie jest uprawniona do swobodnego dysponowania objętym nią dobrem. D. Zając rozróżnia tym samym dzierżyciela – osobę, w której faktycznym władaniu pozostaje dobro prawne, dysponenta – osobę uprawnioną do rozporządzania dobrem prawnym – oraz pokrzywdzonego, tj. oso-

bę której dobro prawne zostało naruszone wskutek przestępnego czynu sprawcy². Rozróżnienie dysponenta i dzierżyciela dobra prawnego opiera się zatem na kryterium możliwości skutecznego dysponowania konkretnymi dobrami prawnymi na gruncie prawa karnego. Różnica ta – uzależniona od rodzaju dobra prawnego oraz intensywności ingerencji w to dobro – znajduje natomiast odzwierciedlenie w skutku udzielenia zgody na naruszenie dóbr prawnie chronionych. Wyprzedzając w tym miejscu dalsze rozważania, należy wskazać, że możliwość swobodnego dysponowania dobrem prawnym objętym zgodą jest okolicznością, od której uzależniony jest skutek wywołany przez zgodę. Z jednej strony możliwe jest skuteczne dysponowanie szerokim katalogiem dóbr prawnych, których dysponent może w każdej chwili podjąć decyzję o ich naruszeniu. I tak – właściciel rzeczy może samodzielnie zniszczyć przedmiot przysługującego mu prawa własności lub też wyrazić zgodę na dokonanie tej czynności przez inną osobę, która w takim przypad-

1. Por. D. Zając, *Zgoda dzierżyciela dobra prawnego na zachowanie ryzykowne jako okoliczność wpływająca na zakres odpowiedzialności karnej*, [w:] *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, preprint nr 2/2018, s. 1, www.czipk.pl/preprinty], jakkolwiek wymaga zaznaczenia, że pojęcie to występowało w trwającym dyskursie już wcześniej – por. przykładowo A. Zoll w: *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1-52*, wyd. V, red. W. Wróbel, A. Zoll, komentarz do art. 1, teza 2, LEX/el.

2. Ibidem...

ku nie popełni przestępstwa z art. 288 § 1 k.k. Z drugiej strony istnieją dobra prawne, co do których brak jest możliwości wyrażenia prawnie skutecznej zgody na ich naruszenie przez osobę, której przysługują. Jako przykład można wskazać art. 150 § 1 k.k., który pośrednio wyklucza udzielenie prawnie skutecznej zgody na zabójstwo eutanatyczne (wnioskowanie a maiori ad minus – skoro żądanie przez pokrzywdzonego pozbawienia go życia, a więc czynność dalej idąca od samej zgody, nie wyłącza bezprawności to skutku nie wywoła tego również zgoda dzierżyciela dobra prawnego). Ewentualna zgoda na pozbawienie życia, będzie stanowić wyłącznie okoliczność wpływająca na wymiar kary zgodnie z art. 53 § 2 k.k.

Różnica w zakresie skutku udzielenia zgody na naruszenie dobra prawnego przemawia za uznaniem za celowe rozróżnienia obydwu omawianych terminów³. Pojęcie zgody dysponenta dobra należałoby odnosić zatem do oświadczeń, które wyłączają bezprawność objętych nimi czynów, natomiast pojęcie zgody dzierżyciela dobra prawnego odnosi do zgód wywołujących skutek jedynie na płaszczyźnie wymiaru kary.

Warunki skuteczności zgody dysponenta dobra prawnego

Podstawową kwestią przy ocenie

wpływu zgody uprawnionego na możliwość pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej jest ustalenie ogólnych warunków oceny skuteczności oświadczenia, jakim jest zgoda uprawnionego. Stosownie bowiem wskazuje się, że „warunkiem determinującym skuteczność zgody uprawnionego jest jej niewadliwość”⁴.

W doktrynie wskazuje się, że osoba udzielająca zgody musi spełniać odpowiednie kryteria podmiotowe: kryterium poczytalności oraz odpowiedniego wieku⁵. Odnosząc się do przedmiotowych przesłanek, należy wskazać, że w obowiązujących przepisach karnych brak jest regulacji, które rozstrzygałyby wspomniane kryteria. Niewątpliwie jednak punktem odniesienia dla ich oceny są art. 10 k.k.⁶ i art. 31 k.k.⁷

Wymóg poczytalności dysponenta oznacza, że zgoda powinna zostać udzielona świadomie i z odpowiednim rozeznaniem, a udzielający zgody powinien być wolny od czynników, które zaburzają sferę jego intelektu lub woli⁸. Wykluczone jest by zgody udzieliła osoba o wyłączonej poczytalności, rozumianej zgodnie z art. 31 § 1 k.k. Jeśli u dysponenta wystąpi stan ograniczonej poczytalności, powinno się zbadać posiadany przez niego stopień rozeznania w konkretnej sytuacji. Nie należy jednak z

góry przyjmować, że na gruncie prawa karnego zgoda, udzielona przez osobę o ograniczonej poczytalności, nie jest skuteczna. Podobnie fakt wcześniejszego ubezwłasnowolnienia całkowitego lub częściowego nie powinien przesądzać o braku poczytalności dysponenta w chwili udzielenia zgody. Z uwagi na odrzucenie przez współczesną naukę prawa karnego stanowiska, zgodnie z którym zgoda dysponenta stanowi czynność prawną w rozumieniu kodeksu cywilnego, fakt pozbawienia uprawnionego zdolności do czynności prawnych nie powinien wykluczać uznania zgody za skuteczną. W takim przypadku należy uznać jednak za konieczne uwzględnienie przy ocenie stanu świadomości ubezwłasnowolnionego uprawnionego, potencjalnego wpływu jego zaburzenia psychicznego na podjętą decyzję (zgode) i prowadzący do niej proces decyzyjny.

W kwestii wieku dysponenta poglądy doktryny są zróżnicowane⁹. Przykładowo można wskazać odwołanie się do przepisów Kodeksu cywilnego i przyjęcie za wymagane uzyskanie pełnoletności, a co za tym idzie pełnej zdolności do czynności prawnych. Kolejny pogląd odwołuje się wprost do brzmienia art. 10 Kodeksu karnego i przyjmuje, że zgody może udzielić osoba, która uzyskała wiek umożliwiający odpowiedzial-

3. D. Zając optuje za odejściem od posługiwania się pojęciem dysponenta dobra prawnego, uznając je za pojęcie nieadekwatne.

4. P. Daniluk, *Glosa do wyroku s.apel. z dnia 30 grudnia 2003 r., II AKA 481/03*, LEX/el.

5. P. Daniluk, *Warunki determinujące skuteczność zgody uprawnionego w prawie karnym*, [w:] *Palestra* 50/1-2 (565-566), s. 36.

6. Por. art. 10 k.k. Wiek sprawcy a odpowiedzialność karna: <https://lexlege.pl/kk/art-10/>

7. Zobacz: Art. 31. KK Odpowiedzialność w przypadku niepoczytalności i poczytalności ograniczonej: Art. 31. KK - Kodeks karny (lexlege.pl)

8. Ibidem...

9. Przegląd prezentowanych w tym względzie stanowisk wraz z wskazaniem stosownej literatury przedstawiony został przez P. Daniluk, *Warunki determinujące skuteczność zgody uprawnionego w prawie karnym*, [w:] *Palestra* 50/1-2 (565-566), s. 36-37.

10. Stanowisko to potwierdza postawioną wyżej tezę, zgodnie z którą ubezwłasnowolnienie dysponenta nie wyklucza skutecznego udzielenia przez niego zgody. Należy bowiem zauważyć, że osoba w wieku 17 lat zgodnie z art. 12 k.c. i art. 15 k.c. posiada - podobnie jak osoba ubezwłasnowolniona częściowo - ograniczoną zdolność do czynności prawnych. W tym ujęciu możliwość skutecznego udzielenia zgody na gruncie prawa karnego odrywa się od ważności oświadczenia uprawnionego w perspektywie cywilnoprawnej.

ność karną sprawcy tj. ukończyła 17 lat¹⁰. Trzeci pogląd zakłada konieczność indywidualnego badania stopnia rozwoju uprawnionego. W tym ujęciu zezwolenie może być skuteczne, jeżeli uprawniony jest zdolny do zrozumienia jego znaczenia i wynikających z niego skutków. Podstawą tego stanowiska jest założenie, że tempo rozwoju poszczególnych jednostek może być różne, a w konsekwencji również osoby, które nie przekroczyły formalnej granicy wiekowej, mogą charakteryzować się odpowiednim rozeznanie. Ostatnie stanowisko stanowi w istocie odejście od przesłanki wieku i ograniczenie się do badania poczytalności dysponenta dobra prawnego.

Przesłanki poczytalności oraz odpowiedniego wieku warunkują na płaszczyźnie karnoprawnej oceny czynu możliwość przypisania sprawcy winy zgodnie z art. 1 § 3 k.k., przy czym o ile poczytalność należy wiązać z możliwością rozpoznania faktycznego i prawnego znaczenia swojego czynu, o tyle wymóg wieku z art. 10 k.k. dotyczy osiągnięcia cezury w rozwoju psychofizycznym jednostki, który w zamyśle ustawodawcy warunkuje stopień dojrzałości umożliwiający rozpoznanie znaczenia popełnionego przez siebie czynu¹¹.

W tym kontekście przesłanka wieku ma charakter wstępny w stosunku do wymogu poczytalności sprawcy. Okoliczność ta przemawia za uznaniem zasadności trzeciego z wymienionych poglądów. Skoro bowiem w przepisach prawa brak jest stosownej regulacji, która pozwoliłaby zastosować art. 10 k.k. czy art. 82 k.c. wprost do oceny zgody uprawnionego, to należy przyjąć, że brak jest podstawy wprowadzenia tego kryterium, które potencjalnie może doprowadzić do uznania za nieskuteczną zgody osoby działającej w warunkach pełnej świadomości¹². Jednocześnie niewątpliwie przesłanka wieku winna być uwzględniana jako jedna z istotnych okoliczności przy ocenie poczytalności dysponenta.

Kolejną przesłankę stanowi czas udzielenia zgody. Modelowo przyjmuje się, że zgoda powinna zostać udzielona ex ante czyli zanim dojdzie do dokonania czynu¹³. Dopuszcza się również wyrażenie zgody w trakcie dokonywania czynu, jednakże należy zastrzec, że w tym wypadku konieczne jest dokładne zbadanie tego, czy zgoda została udzielona zanim doszło do naruszenia dobra. Dokonanie takiego ustalenia może okazać się w konkretnym przypadku problema-

tyczne, ponieważ często trudno jest jednoznacznie wskazać, w którym konkretnie momencie doszło do naruszenia dobra. Momentem granicznym będzie chwila zrealizowania czynności sprawczej, a w przypadku przestępstw skutkowych ostatnia chwila, w której sprawca mógłby jeszcze zapobiec wystąpieniu skutku przestępczego. W przypadku udzielenia zgody przez dysponenta w trakcie dokonywania czynu, za konieczne należy uznać każdorazowe zbadanie potencjalnego wpływu na proces decyzyjny dysponenta dobra zachowań podjętych przez sprawcę przed udzieleniem zgody¹⁴. Zgoda dysponenta dobrem prawnym wydana ex post, tj. po zakończeniu czynności naruszającej takie dobro, nie uchyla odpowiedzialności karnej sprawcy. Oznaczałoby to bowiem pozbawienie zachowania karalnego cechy bezprawności z mocą wsteczną. Zgoda wydana ex post może natomiast wpływać na sądowy wymiar kary (art. 52 § 2 k.k.).

W doktrynie pozostaje sporne, czy dla swojej skuteczności zgoda dysponenta dobra musi zostać uzewnętrzniona¹⁵. Przyjęcie braku obowiązku uzewnętrznienia zgody dysponenta oznacza, że nawet jeżeli sprawca nie

11. Należy przy tym zgodzić się z poglądem A. Baczak-Oplustil, że „nieukończenie przez sprawcę określonego w art. 10 k.k. wieku nie oznacza, że sprawcy nie można przypisać winy w tym znaczeniu, że nie istniała u niego subiektywna możliwość dochowania nakazu/zakazu wynikającego z normy sankcjonowanej, a oznacza tylko, iż ze względu na przyjęte z góry założenie nie można nawet rozważać jej przypisania” – por. A. Barczak-Oplustil, „Sporne zagadnienia istoty winy w prawie karnym. Zarys problemu, w: *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, rok IX: 2005 z 2, str. 88.

12. Wyjątek stanowić będą oczywiście przypadki wprowadzenia ustawowego wymogu wieku niezbędnego do udzielenia prawnie skutecznej zgody, a to art. 200 § 1 k.k., czy w przypadku przestępstwa z art. 192 § 1 k.k. przepisy art. 32 ust. 5 i art. 34 ust. 4 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (Dz.U.2021.790 t.j. z dnia 2021.04.28).

13. W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1989, s. 143.

14. Na okoliczność tę uwagę zwrócił S. Cieślak „Zgoda dysponenta dobra prawnego na wkroczenie w sferę wolności seksualnej (analiza prawno-porównawcza modelu przyjętego na gruncie polskiego Kodeksu karnego oraz koncepcji Yes Means Yes)” [w:] *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, preprint nr 11/2018, www.czp.pl/preprint/, odnosząc się do możliwości skutecznego udzielenia zgody po przystąpieniu przez sprawcę do realizowania znamion przestępstwa z art. 197 § 1 k.k., należy jednak zauważyć, że podjęte przez sprawcę działania mogą wpływać na dobrowolność oświadczenia dysponenta również w innych sytuacjach.

15. Przegląd prezentowanych w tym względzie stanowisk wraz z wskazaniem stosownej literatury przedstawiony został przez P. Daniluk, *Warunki determinujące skuteczność zgody uprawnionego w prawie karnym*, [w:] *Palestra* 50/1-2 (565-566), s. 40-41.

16. Ibidem...

zdaje sobie sprawy z faktu wyrażenia przez dysponenta zgody, to nie powinien ponosić odpowiedzialności karnej za sprawstwo. W takim przypadku sprawca może odpowiadać co najwyżej z tytułu usiłowania nieudolnego z art. 13 § 2 k.k.¹⁶, o ile w trakcie czynu nie jest świadom tego, że dokonanie jest niemożliwe ze uwagi na brak przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego. Przeciwny pogląd uznaje za konieczne uzewnętrznienie woli dysponenta, przy założeniu, że zgodnie z treścią art. 60 k.c. uzewnętrznienie może nastąpić w sposób dowolny (wyrażny lub dorozumiany).

Można spotkać również pogląd wymagający uzewnętrznienia zgody w sposób wyraźny (ustnie/pisemnie). Potrzebę uzewnętrznienia zgody uzasadnia się stanem niepewności co do tego, w jakim stanie znajdowali by się sprawca oraz dysponent. Jako dodatkowy argument przemawiający za potrzebą uzewnętrznienia zgody podaje się potrzebę realizacji funkcji gwarancyjnej prawa karnego. W tym ujęciu, aby zgoda dysponenta dobra prawnego była skuteczna na gruncie prawa karnego, sprawcy musi towarzyszyć w trakcie podejmowania czynu świadomość jej istnienia. Za trafne należy uznać jednak stanowisko pierwsze, zgodnie z którym zgoda dysponenta nie musi zostać uzewnętrzniona. Możliwość zakwalifikowania czynu sprawcy w oparciu o konstrukcję usiłowania

nieudolnego obala całość argumentacji, mającej przemawiać za koniecznością uzewnętrznienia zgody. W granicach zakreślonych przez art. 13 § 2 k.k. funkcja gwarancyjna prawa karnego nie zostaje bowiem naruszona, a sprawca może zostać pociągnięty do odpowiedzialności za popełniony czyn, przy czym kwalifikacja jego zachowania będzie w takim przypadku oddawać fakt, iż z uwagi na istniejącą zgodę dysponenta objęte karnoprawną ochroną dobro prawne nie podlegało faktycznemu zagrożeniu¹⁷.

Cechą charakterystyczną dla zgody dysponenta dobrem prawnym jest jej odwołalność. Dysponent dobra wydający zgodę na jego naruszenie może ją cofnąć aż do podjęcia przez sprawcę czynności, na którą zgoda została udzielona. Jeżeli po podjęciu czynności sprawczej możliwe jest zapobieżenie ich skutkowi stanowiącemu znamię opisu czynu zabronionego, to również należy przyjąć cofnięcie zgody za dopuszczalne¹⁸. W takim przypadku sprawca znajduje się w sytuacji dokonanego usiłowania, i aby uwolnić się od odpowiedzialności karnej musi zgodnie z dyspozycją art. 15 § 1 k.k. zapobiec skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego. Możliwość cofnięcia zgody przez dysponenta prowadzi do wniosku, że skuteczność zgody należy oceniać w momencie popełniania czynu realizującego znamiona typu czynu zabronionego. Podobnie jak w przypadku udzielania zgody, również

w przypadku jej cofnięcia aktualne staje się pytanie o konieczność manifestacji. W mojej ocenie również w tym przypadku należy opowiedzieć się za możliwością „wewnętrznego” cofnięcia zgody. Forma cofnięcia zgody winna być bowiem wtórna w stosunku do formy jej udzielenia. Należy jednak zastrzec, że brak uzewnętrznienia przez dysponenta faktu cofnięcia zgody na naruszenie dobra prawnego będzie stwarzał po stronie sprawcy ryzyko działania w warunkach prawnie relewantnego błędu. Charakter tego błędu pozostaje sporny i wiąże się z skutkiem udzielenia zgody¹⁹. W tym względzie konkurują ze sobą poglądy kwalifikujące tego rodzaju błąd w oparciu o art. 28 § 1 k.k. i 29 k.k. Pierwsze stanowisko zasadza się na założeniu, zgodnie z którym skutkiem zgody jest pierwotna legalność czynu z uwagi na nienaruszenie normy sankcjonowanej. Działanie przez sprawcę w warunkach błędu co do istnieniu zgody oznacza w tym wypadku brak świadomości ataku na dobro prawne, co w konsekwencji implikuje konieczność przyjęcia kwalifikacji błędu z art. 28 § 1 k.k.²⁰. Z drugiej strony teoria, zgodnie z którą zgoda dysponenta stanowi kontratyp pozaustawowy, determinuje kwalifikację błędu w oparciu o art. 29 k.k.

W dalszej kolejności należy wskazać, że zgoda dysponenta musi mieć charakter konkretny – po pierwsze musi wskazywać dobro, co do którego zgoda została wydana. Niezbędne

16. Ibidem...

17. Odpowiada to specyfice usiłowania nieudolnego, co do którego Sąd Najwyższy w wyroku z 26.06.2008 r., sygn.. IV KK 42/08 wskazał, że „ (...) usiłowanie nieudolne, czyli takie które obiektywnie nie było zdolne narazić lub naruszyć dobra chronionego prawem”.

18. P. Daniluk „Warunki determinujące”, s. 39.

19. M. Nawrocki „O możliwych prawnokarnych konsekwencjach błędu po stronie wyrażającego zgodę na naruszenie dobra” w: *Prawo w działaniu, Tom 39 Sprawy Karne*, s. 126 i 127.

20. A. Zoll w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, komentarz do art. 29, teza 5, LEX/el.

jest również, by w swojej treści zgoda wskazywała zakres i sposób naruszenia dobra prawnego oraz osobę, do której jest adresowana (krąg adresatów). W mojej ocenie nie jest natomiast konieczne wyznaczenia przez dysponenta sprawcy terminu do dokonania czynności. Za wymóg należy natomiast przyjąć aktualność zgody rozumianą w ten sposób, że w razie zmiany okoliczności faktycznych, w których zgoda została wydana, staje się ona bezskuteczna, a przed przystąpieniem do podjęcia czynności sprawczej konieczne jest jej ponowne uzyskanie.

Zgoda jako okoliczność wyłączająca bezprawność czynu

Jak zasygnalizowano na wstępie niniejszego opracowania, skutek udzielenia zgody na naruszenie dobra prawnego, obok wymogu spełnienia warunków wstępnych opisanych w części II niniejszego artykułu, uzależniony jest od charakteru dobra prawnego będącego jej przedmiotem. W doktrynie prawa karnego przyjmuje się, że dobra prawne stanowiące przedmiot karnoprawnej ochrony dzielą się na dobra względne i bezwzględne²¹. Podział ten wynika z różnej wartości poszczególnych dóbr prawnych dla społeczeństwa²². Ochrona dóbr zaliczających się do pierwszej grupy uzależniona jest wy-

łącznie od woli ich dysponenta. Tym samym udzielenie przez uprawnionego zgody na naruszenie względnego dobra prawnego wyłącza bezprawność czynu sprawcy. Do kategorii względnych dóbr prawnych zalicza się w szczególności: prawo własności, nietykalność cielesna, dobre imię, mir domowy. Odmienne prezentuje się możliwość dysponowania dobrami o charakterze bezwzględnym. Przyjmuje się, że wyłączone jest swobodne dysponowanie dobrami tego rodzaju przez poszczególne jednostki, co uzasadnia się ich wysoką (bezwzględną) wartością dla społeczeństwa. Zgoda udzielona w stosunku do dóbr bezwzględnych nie wyłącza w konsekwencji bezprawności czynu sprawcy. Z tego względu należy podzielić pogląd o konieczności posługiwania się w odniesieniu do dóbr prawnych tego rodzaju pojęciem dzierżyciela dobra prawnego²³.

Kodeks karny w niektórych przypadkach wprost wskazuje dobra prawne o bezwzględnym charakterze. Jako przykład można podać wspomniany już art. 150 § 1 k.k. penalizujący zabójstwo eutanatyczne, którego jednym z znamion jest żądanie przez pokrzywdzonego śmierci²⁴. Drugim przykładem jest art. 189a § 1 k.k. w zw. z art. 115 § 22 k.k. (handel ludźmi), gdyż art. 115 § 22 k.k. stanowi, że opisane w nim czynności spraw-

cze stanowią handel ludźmi również w przypadku, gdy pokrzywdzony wyrazi na nie zgodę. Dobrem bezwzględnym będzie zatem życie – przedmiot ochrony art. 150 § 1 k.k. oraz wolność – przedmiot ochrony przestępstwa handlu ludźmi. Odnosząc się do dobra w postaci wolności należy jednak wskazać, że na kanwie przestępstwa z art. 189 § k.k., tj. bezprawnego pozbawienia wolności, przyjmuje się powszechnie możliwość skutecznego udzielenia przez uprawnionego zgody uchylającej bezprawność czynności sprawczej²⁵. Różnica w tym zakresie wynika ze szczegółowej charakterystyki przedmiotu ochrony typów czynów zabronionych ujętych w art. 189 § k.k. i art. 189a § 1 k.k. O ile bowiem przedmiotem ochrony obydwu typów jest wolność, na co wskazuje tytuł rozdziału XXIII Kodeksu karnego, w którym zostały umieszczone, omawiane typy czynów zabronionych chronią różne płaszczyzny tego dobra sensu largo. I tak przedmiot ochrony art. 189a § 1 k.k. określa się w doktrynie jako wolność człowieka rozumianą w kontekście jego godności²⁶, natomiast na kanwie art. 189 § k.k. jako szczegółowy przedmiot ochrony wskazuje się wolność fizyczną, tj. wolność swobodnego przemieszczania się²⁷. Przedstawione rozróżnienie potwierdza, że możliwość swobodnego dysponowania dobrem prawnym uzależnione jest od

21. Można spotkać się również z podziałem na dobra dyspozytywne i niedyspozytywne – por D. Zajac, *Zgoda dzierżyciela...*, op.cit.

22. S. Tarapata, *Dobro prawne w strukturze przestępstwa. Analiza teoretyczna i dogmatyczna, rozdział I, 4.1.7, LEX/el.*

23. Ibidem..., tak też A. Zoll, *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Komentarz do art. 150, teza 5, LEX/el. oraz jak wskazano na wstępie D. Zajac, *Zgoda dzierżyciela...*, op.cit.

24. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 19 grudnia 2014 r., II AKa 267/14 wyjaśnił, że „żądanie, w przeciwieństwie do zgody, a nawet prośby, zawiera element presji na psychikę adresata żądania”. Żądanie z art. 150 § 1 k.k. ma zatem charakter dalej idący niż modelowa zgoda dzierżyciela dobra prawnego.

25. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2018 r. V KK 508/17

26. A. Zoll, *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, komentarz do art. 189a, teza 3, LEX/el.

27. K. Lipiński, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, komentarz do art. 189, teza 3, LEX/el.

dokładnego charakteru tego dobra i jego społecznej wartości.

Drugą płaszczyznę, na której dokonuje się różnicowania w zakresie możliwości skutecznego dysponowania dobrami prawnymi stanowiącymi przedmioty ochrony typów czynów zabronionych, stanowi charakter (natężenie) ingerencji w te dobra. Prawdopodobnie ta widoczna jest na przykładzie zgody na spowodowanie uszczerbku na zdrowiu. Dominujące w doktrynie stanowisko przyjmuje, że dopuszczalne jest skuteczne dysponowanie dobrem prawnym w postaci zdrowia w zakresie udzielenia zgody na lekki uszczerbek w rozumieniu art. 157 § 2 k.k.²⁸. Wyłącznie bowiem w granicach „lekkiego uszczerbku” naruszenie dobra prawnego w postaci zdrowia ma pozostawać w zgodzie z interesem społecznym. W przypadku średniego i ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, ich powstanie po stronie pokrzywdzonego naraża społeczeństwo na wyższe koszty (leczenia, renty, etc.), co uzasadniać ma wyłączenie możliwości swobodnego dysponowania zdrowiem. W tym ujęciu możliwość skutecznego dysponowania dobrem prawnym na gruncie przepisów prawa karnego uzależniona jest nie tylko od rodzaju tego dobra, lecz również od natężenia podjętej w nie ingerencji²⁹. Na marginesie wymaga jednak zaznaczenia, że kwestia możliwością

udzielenia zgody na spowodowanie średniego oraz ciężkiego uszczerbku na zdrowiu pozostaje ciągle przedmiotem dyskusji³⁰, w której centrum zainteresowania znajduje się obecnie możliwość udzielenia skutecznej zgody na zabieg trwałej antykoncepcji.

W stosunku do znakomitej większości typów czynów zabronionych ustawa nie wypowiada się na temat dopuszczalności wydania prawnie skutecznej zgody. W związku z tym niezbędne jest każdorazowe określenie tego, czy chronione przez ustawę karną dobro prawne zalicza się do wspomnianej grupy dóbr o względnej wartości społecznej. Aby to ustalić, należy rozważyć interes indywidualny jednostki oraz interes społeczny w dążeniu do egzekwowania prawnokarnej ochrony konkretnego dobra prawnego. Możliwość swobodnego dysponowania dobrami jest klarowna w stosunku do dóbr o charakterze majątkowym. Jeżeli osoba ma prawo swobodnie nimi dysponować zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego lub innych ustaw szczególnych, to należy przyjąć, że ma również prawo do wydania zgody na dokonanie w stosunku do tych dóbr czynności, które w innym wypadku stanowiłyby czyn zabroniony. Bardziej problematyczna jest ocena możliwości skutecznego dysponowania dobrami o charakterze niemajątkowym. Jako kryterium pomocnicze przy ocenie, czy moż-

liwe jest udzielenie skutecznej zgody na naruszenie dobra prawnego w sposób objęty hipotezą danego typu czynu zabronionego, służyć może przewidziany przez ustawodawcę tryb ścigania danego przestępstwa. Jeżeli podjęcie ścigania uzależnione jest od woli pokrzywdzonego (to w przypadku przestępstw z oskarżenia prywatnego oraz przestępstw z oskarżenia publicznego ściganych na wniosek), można domniemywać, że dopuszczalne jest skuteczne dysponowanie chronionymi przez te przepisy dobrami co najmniej w zakresie zakreślonym przez hipotezę normy sankcjonującej, statuowanej przez dany przepis³¹. Wniosek ten wynika z faktu, że ustawa na pierwszym miejscu uwzględnia w tych przypadkach indywidualny interes zainteresowanego. Należy jednak pamiętać, że kryterium to ma charakter wyłącznie pomocniczy. Jako przykład odstępstwa od tej reguły wskazać można przywołane już wyżej ścigane z urzędu przestępstwo pozbawienia wolności z art. 189 § 1 k.k. co do którego możliwe jest skuteczne udzielenie zgody dysponenta.

W doktrynie prawa karnego sporny pozostaje sam charakter zgody dysponenta dobra prawnego jako okoliczności wyłączającej bezprawność czynu. Jak zostało to już wcześniej zasygnalizowane, w tym względzie prezentowane są dwa stanowiska.

28. K. Młynarczyk-Puławska, *Analiza porównawcza zgody wyłączającej odpowiedzialność karną w prawie europejskim*, [w:] *Studia Europejskie / Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego*, rocznik 2017, nr 3, str. 168, tak też R. Kokot, *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. Stefański, komentarz do art. 157, teza 25, Legalis/el; M. Budyn-Kulik, *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, komentarz do art. 157, teza 7, LEX/el.

29. Prowadzi to do wniosku, że pojęcie dysponenta dobra prawnego powinno uwzględniać granice swobodnego dysponowania tym dobrem.

30. Na literaturę w tym temacie wskazuje A. Zoll w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, komentarz do art. 156, teza 6a, LEX/el.

31. P. Chlebowski, *„Przemoc stadionowa w ocenie prawnokarnej”* w: *Prokuratura i Prawo*, nr 1/2006.

32. K. Młynarczyk-Puławska, *Analiza porównawcza...*, s. 172; A. Marek (aut.) w: *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. V, komentarz do art. 25, teza 4 i 5, LEX/el.

Pogląd pierwszy przyjmuje, że zgoda dysponenta stanowi samoistny kontrakt pozaustawowy³², który wprowadza wtórną legalność czynu. W tym ujęciu czyn sprawcy, pomimo uzyskania zgody dysponenta, narusza objęte zgodą dobro prawne, jako sprzeczny z chroniącą je normą sankcjonowaną. Działanie sprawcy wypełnia zatem ustawowe znamiona typu czynu zabronionego. Skutkiem uzyskania zgody jest natomiast wtórne uchylenie bezprawności czynu sprawcy. Zgodnie z tą konstrukcją zniszczenie za zgodą właściciela przedmiotu prawa własności jest równoznaczne z naruszeniem dobra jakim jest prawo własności.

Za trafny należy uznać drugi z poglądów, zgodnie z którym skuteczna zgoda dysponenta dobra prawnego jest okolicznością wyłączającą sam atak na dobro prawne³³. Działanie sprawcy

jest tym samym pierwotnie legalne – nie narusza normy sankcjonowanej, a w konsekwencji jedynie pozornie realizuje znamiona typu czynu zabronionego. Za odrzuceniem koncepcji, zgodnie z którą zgoda dysponenta stanowi kontrakt pozaustawowy przemawia brak kolizji dóbr – charakterystycznego elementu wszystkich ustawowych kontraktów. W tym ujęciu należy odróżnić naruszenie przedmiotu stanowiącego jedynie corpus mechanicum dobra prawnego od naruszenia samego dobra. Zamykając osobę za jej zgodą w pomieszczeniu nie pozbawiam jej wolności do przemieszczania się pomimo tego, że obiektywnie jej możliwość przemieszczania się ulega ograniczeniu. Analogicznie – niszcząc przedmiot własności za zgodą jego właściciela, nie atakuję tego prawa, lecz w rzeczywistości potwierdzam wolę właściciela³⁴.

Podsumowanie

Powyższa analiza przepisów Kodeksu karnego oraz poglądów doktryny prowadzi do wniosku, że złożenie prawnie relewantnej zgody na napuszczenie dobra prawnego wymaga spełnienia przez dysponenta przesłanek skuteczności zgody, które wiążą się w szczególności z wymogiem świadomego udzielenia zgody. Skutek udzielenia zgody na naruszenie dobra prawnego uzależniony jest natomiast od rodzaju dobra prawnego oraz intensywności ingerencji w to dobro. W przypadku, gdy ingerencja w dobro prawnie chronione jest społecznie akceptowalna, zgoda dysponenta wyłącza bezprawność działania sprawcy. W pozostałych przypadkach zgoda dzierżyciela dobra prawnego stanowi wyłącznie okoliczność wpływającą na wymiar kary.

Summary

Paweł Postolko

The above analysis of the provisions of the Criminal Code and the views of the criminal law doctrine lead to the conclusion that giving a legally relevant consent to an interference with a legal good requires that the disposer fulfil the conditions of effectiveness of the consent, which are connected in particular with the requirement of giving the consent knowingly. The consequence of giving consent to an interference with a legal good, depends on the type of legal good and the intensity of the interference. If the interference with a legally protected good is socially acceptable, the assent of the possessor of the right excludes the unlawfulness of the perpetrator's act. In other cases the consent of the possessor of a good constitutes only a circumstance influencing the penalty.

33. W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne, część ogólna*, wyd. 1, str. 169.

34. Ibid.

Bartosz Nawrot

konsultant ds. prawnych, związany
z kancelarią Russell Bedford Poland
od 2018 roku.

Słowa kluczowe: ordynacja
podatkowa, kryptowaluty,
podatek dochodowy od
osób prawnych, CIT, podatek
dochodowy od osób fizycznych,
VAT, waluta wirtualna, Bitcoin

OPODATKOWANIE OBROTU KRYPTOWALUTAMI NA GRUNCIE PODATKU DOCHODOWEGO OD OSÓB FIZYCZNYCH W ŚWIEtle NOWELIZACJI Z 23.10.2018 R. O ZMIANIE USTAWY O PODATKU DOCHODOWYM OD OSÓB FIZYCZNYCH, USTAWY O PODATKU DOCHODOWYM OD OSÓB PRAWNYCH, USTAWY – ORDYNACJA PODATKOWA ORAZ NIEKTÓRYCH INNYCH USTAW

W artykule przedstawiono podejście polskiego prawodawstwa oraz interpretacje organów podatkowych do rynku wirtualnych walut na przykładzie nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 23.10.2018 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw¹. Skoncentrowano się między innymi na interpretacjach podatkowych polskich izb skarbowych. Liczba składanych zapytań interpretacyjnych wskazuje na to, że problem legalnego użytkowania kryptowalut wciąż jest aktualizowany.

Pojawienie się w obrocie gospodarczym kryptowalut jest dużym wyzwaniem dla wszystkich istniejących systemów prawnych. Ich wydobywanie i tworzenie, a w końcu – obrót nimi – sprawiają wiele problemów prawnych oraz podatkowych. Okazało się, że nabywając kryptowalutę, można ją później odsprzedać z zyskiem, który co do zasady powinien podlegać opodatkowaniu. Trend jakim było wydobywanie, a w konsekwencji handel kryptowalutami, urosł do tak dużych rozmiarów, że światowe gospodarki zaczęły zastanawiać się nad tym, czym tak naprawdę jest kryptowaluta i w jaki sposób powinna być opodatkowana.

Podejście systemów prawnych różnych krajów do problematyki alternatywnej waluty jest zróżnicowane. W Polsce od-

nosi się do niej Ordynacja, a także coraz więcej interpretacji podatkowych z tego zakresu. Przyglądamy się ustawie nowelizującej prawo w tym obszarze, pod kątem pytania, czy dostatecznie zabezpiecza kwestię opodatkowania kryptowalut, a jeśli nie, to jakie jeszcze zmiany mogłyby zostać wprowadzone.

Definicja kryptowaluty

Słownik języka polskiego definiuje kryptowalutę jako umowną jednostkę pieniężną, funkcjonującą w systemie księgowym opartym na technice zaszyfrowanej komunikacji cyfrowej, identyfikowaną przez unikalny kod, służąca jako środek płatniczy jedynie w systemie elektronicznym³. Z kolei Europejski Bank Cen-

1. Ustawa z dnia 23.10.2018 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2018 r. poz. 2500), dalej: ustawa nowelizująca z dnia 23.10.2018 r.

tralny już w 2012 r. zdefiniował virtualne waluty jako „niepodlegające regulacjom prawnym typ pieniądza wydawany w środowisku elektronicznym [...]”⁴. Następnie w 2015 r. uznał ją za „cyfrową reprezentację wartości niewyemitowanej przez bank centralny [...], która w pewnych okolicznościach może być użyta jako alternatywa dla pieniądza”⁵. Definicja stworzona przez grupę Financial Action Task Force, a następnie poszerzona i dopracowana przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego w 2014 r., stanowi, że „waluta virtualna jest cyfrową reprezentacją wartości, która może być przekazywana za pomocą technologii IT i stosowana jako środek wymiany, jednostka rozrachunkowa czy środek przechowywania wartości, jednak nie ma statusu oficjalnego środka płatniczego – tzn. jej wartość nie jest gwarantowana przez żaden rząd czy Bank Centralny, jednak może podlegać regulacjom państwa”⁶. Definicja ta co do zasady oddaje idee walut virtualnych.

Ciekawe cechy walut virtualnych dostrzega również J. Ryfa w zaproponowanej przez siebie definicji, bowiem według tego autora „walutami virtualnymi określa się specyficzną kategorię pieniądza elektronicznego, posiadającą co najmniej kilka

subkategorii, opartego wyłącznie na zaufaniu użytkowników, przez co nie występuje oficjalna instytucja będąca jego gwarantem, pełniącego rolę środka wymiany i przechowywania wartości. Pieniądz ten jest wysoce elastyczny (podatny na udoskonalenia i modyfikacje), często dostosowany do najnowszych technologii internetowych, zapewniając wysoką mobilność i swobodę przepływu wartości bez pośrednictwa osoby trzeciej (np. bankowości internetowej)⁷. Swoistą definicję walut virtualnych, na przykładzie Bitcoina, zbudował również Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej na potrzeby rozpatrzenia pytania prejudycjalnego. TSUE akcentuje, że waluty virtualne to waluty z dwukierunkowym przepływem stanowiące bezpośredni środek płatniczy pomiędzy stronami, które je akceptują, przy czym jedynym przeznaczeniem virtualnej waluty jest funkcja środka płatniczego. W skrócie TSUE nazywa waluty virtualne umownym środkiem płatniczym⁸, przy czym nie posługuje się pojęciem kryptowaluty. W piśmiennictwie można spotkać dalsze synonimy tego pojęcia: cyber-pieniądz, cyfrowy pieniądz itd.

Kwalifikacja przychodu z obrotu kryptowalutami

a źródło przychodów

01.01.2019 r. weszła w życie ustawa nowelizująca z dnia 23.10.2018 r., która dokonała istotnych zmian w opodatkowaniu obrotu kryptowalutami podatkiem dochodowym od osób fizycznych oraz podatkiem dochodowym od osób prawnych. Przed wskazaną nowelizacją w polskim prawie podatkowym nie obowiązywały szczególne reguły opodatkowania w tym zakresie. Wątpliwości co do poprawnego zakwalifikowania przychodu z obrotu kryptowalutami powstały na gruncie ustawy z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych⁹ i dotyczyły następujących kwestii:

1. jaki stopień „profesjonalizacji” obrotu walutą virtualną powoduje, że przychody z tego tytułu powinny być opodatkowane na zasadach właściwych dla przychodów z działalności gospodarczej;
2. jak należy klasyfikować przychody, które nie mogły zostać opodatkowane na zasadach właściwych dla przychodów z działalności gospodarczej.

Pierwsza kwestia wiąże się ściśle z wysoce ocennym charakterem definicji działalności gospodarczej na gruncie

3. Wielki Słownik Języka Polskiego, wyd. PWN, 2022 r.

4. European Central Bank, Eurosystem - virtual currency schemes October 2012, <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf> (dostęp: 2022-05-22)

5. European Central Bank, Eurosystem - virtual currency schemes February 2015 <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf>

6. The Financial Action Task Force (FATF), Raport, Virtual Currencies: Key Definitions and Potential AML/CFT Risks, FATF/OECD, czerwiec 2014, <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf>.

7. J. Ryfa, *Waluty Virtualne – Problem Zdefiniowania i Klasyfikacji Nowego Środka Płatniczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu Wrocław 2014, nauki o finansach, ISSN 2080- 5993, s. 139.

8. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r., sygn. C-264/14, LEX.

9. Ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1079 z.m. dalej: u.p.d.o.f.)

ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych¹⁰. Działalnością gospodarczą w rozumieniu tej ustawy jest działalność zarobkowa – m.in. wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa – prowadzona „we własnym imieniu bez względu na jej rezultat, w sposób zorganizowany i ciągły, z której uzyskane przychody nie są zaliczane do innych przychodów ze źródeł wymienionych w art. 10 ust. 1 pkt 1, 2 i 4–9”¹¹. Tym samym niemożliwe staje się wyznaczenie precyzyjnych przesłanek, których spełnienie powoduje opodatkowanie przychodu według zasad właściwych dla przychodów z działalności gospodarczej. Dobrym przykładem jest interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie z 26.06.2014 r.¹², w której uznano, że przychód z obrotu kryptowalutą, osiągnięty przez podatnika, który w roku podatkowym zrealizował „około kilkunastu tysięcy transakcji” kryptowalutowych, podlega opodatkowaniu na zasadach właściwych dla przychodów z praw majątkowych, a nie z działalności gospodarczej. Skarga na tę interpretację została oddalona przez Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie wyrokiem z 11.09.2015 r.¹³ Co istotne, w obowiązującym wówczas stanie prawnym sąd nie był związany zarzutami

skargi, co oznacza, że oddalając ją, podzielił jednocześnie pogląd organu podatkowego, że przychód osiągany we wskazanych warunkach nie powinien być opodatkowany na zasadach właściwych dla przychodów z działalności gospodarczej¹⁴. W tym świetle pojawia się pytanie, jaki rodzaj działalności miałby spełniać przesłanki uznania jej za działalność gospodarczą w rozumieniu ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, jeżeli realizowanie kilkunastu tysięcy transakcji nie spełnia przesłanek zorganizowania oraz ciągłości działalności¹⁵.

Z kolei druga z zasygnalizowanych wątpliwości została rozstrzygnięta w powołanym wyżej wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 11.09.2015 r. oraz w oddalającym skargę kasacyjną na to orzeczenie wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 6.03.2018 r.¹⁶ Sądy obu instancji uznały, że przychody, które nie mogły zostać opodatkowane na zasadach właściwych dla przychodów z działalności gospodarczej, należy opodatkować według zasad właściwych dla przychodów z praw majątkowych.

W świetle ustawy nowelizującej z dnia 23.10.2018 r. od 1.01.2019 r.

przychody z handlu kryptowalutami są klasyfikowane do przychodów z kapitałów pieniężnych – na gruncie podatku dochodowego od osób fizycznych. Co ważne, dla podatników podatku dochodowego od osób fizycznych, w świetle nowego stanu prawnego nieistotne pozostaje, czy działania danego podatnika wyczerpują znamiona działalności gospodarczej. Przesądza o tym dodany przez ustawę nowelizującą art. 30b ust. 5b u.p.d.o.f., zgodnie z którym „dochodów z odpłatnego zbycia walut wirtualnych nie łączy się z dochodami opodatkowanymi na zasadach określonych w ust. 1 oraz w art. 27 lub art. 30c”. W konsekwencji od dochodów uzyskanych z odpłatnego zbycia walut wirtualnych podatek dochodowy będzie wynosił zawsze 19% uzyskanego dochodu¹⁷. Powyższe zmiany należy ocenić pozytywnie przede wszystkim z uwagi na usunięcie stanu niepewności, czy przychód osiągnięty w danych warunkach podlega opodatkowaniu według zasad właściwych dla przychodów z działalności gospodarczej, czy według zasad właściwych dla przychodów innego rodzaju¹⁸. Wypada także zwrócić uwagę na to, iż brak zmiany art. 17 ust. 2 u.p.d.o.f. przez ustawę nowelizującą z dnia 23.10.2018 r., przy jednoczesnym rozszerzeniu katalo-

10. W. Majkowski, M. Michna, *Obrót kryptowalutami - skutki podatkowe w VAT i PCC*, LEX/el. 2018.

11. Art. 5a pkt 6 u.p.d.o.f.

12. Interpretacja indywidualna Dyrektora Izby administracji Skarbowej w Warszawie z 26.06.2014 r. (IPPB1/415-276/14-4/EC.)

13. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 11 września 2015 r. sygn. akt SA/Wa 3374/14

14. Skarga wpłynęła do sądu 3.11.2014 r., więc zastosowaniu nie podlegał art. 57a ustawy z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1302 ze zm.), zgodnie z którym „skarga na pisemną interpretację przepisów prawa podatkowego wydaną w indywidualnej sprawie może być oparta wyłącznie na zarzucie naruszenia przepisów postępowania, dopuszczeniu się błędu wykładni lub niewłaściwej oceny co do zastosowania przepisu prawa materialnego. Sąd administracyjny jest związany zarzutami skargi oraz powołaną podstawą prawną”, który w tym brzmieniu wszedł w życie 15.08.2015 r.

15. Charakter zarobkowy nie budzi wątpliwości.

16. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 6 marca 2018 r. sygn. akt II FSK 488/16

17. art. 30b ust. 1a u.p.d.o.f.

18. J. Wirski, *Opodatkowanie obrotu kryptowalutami na gruncie podatków dochodowych w świetle zmian od 1.01.2019 r. - zagadnienia praktyczne*, PP 2019, nr 1, s. 41-48.

gu przychodów z kapitałów pieniężnych, prowadzi do wniosku, że jeżeli wartość rynkowa zbywanej waluty wirtualnej będzie wyższa niż cena jej zbycia, brak będzie podstaw do określenia przychodu z tego tytułu w wysokości wartości rynkowej zbywanej kryptowaluty. Odmienne zasady występują jednak na gruncie podatku dochodowego od osób prawnych, gdzie obowiązuje „szersza” podstawa do określenia przychodu w wartości rynkowej.

Koszty uzyskania przychodu a możliwości czasowe ich rozliczenia

Przed 1.01.2019 r. sposób rozliczania kosztów uzyskania przychodów zależał od kwalifikacji przychodu ze zbycia waluty wirtualnej do źródła przychodów. W przypadku kosztów uzyskania przychodów powiązanych z przychodami opodatkowanymi na zasadach właściwych dla przychodów z praw majątkowych zastosowanie powinien znaleźć art. 22 ust. 4 u.p.d.o.f., zgodnie z którym koszty uzyskania przychodów są potrącane tylko w tym roku podatkowym, w którym zostały poniesione. Sposób interpretacji przez administrację skarbową różni się jednak od stanowiska zaprezentowanego powyżej,

a mianowicie w interpretacji indywidualnej Dyrektora Krajowej Administracji Skarbowej z dnia 20.03.2017 r.¹⁹ zaprezentowano stanowisko, zgodnie z którym koszty uzyskania przychodów powinny być wykazywane na zasadzie współmierności z przychodami. Dyrektor Krajowej Administracji Skarbowej w wyżej powołanej interpretacji wskazał, że „Wnioskodawca dokonał w 2016 r. nabycia kryptowaluty (...) z uwagi na fakt, że Wnioskodawca uzyskał przychód ze zbycia kryptowaluty w 2017 r., nie może wykazać w zeznaniu za 2016 r. kosztu uzyskania przychodu (straty) z tytułu nabycia kryptowaluty bitcoin”. Stanowisko takie jest o tyle korzystniejsze dla podatnika od rozliczania kosztów „na bieżąco”, że odpada konieczność rozliczania straty, co dla części podatników byłoby mniej korzystne, gdyż w jednym roku można rozliczyć maksymalnie 50% straty. Rozliczanie straty jest też ograniczone w czasie²⁰. Mogłoby to prowadzić do opodatkowania nie dochodu, lecz przychodu. Tym samym pozytywnie należy ocenić powołane stanowisko Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej. Stanowi ono wyraz – dozwolonego w omawianym przypadku – „przełamania” rezultatów wykładni językowej²¹. Z powyższym wiąże się problem iden-

tyfikacji sprzedawanej kryptowaluty na potrzeby przyporządkowania wydatków na jej nabycie z uzyskiwanym przychodem.

Organy podatkowe stoją na stanowisku, że w tym zakresie powinna znajdować zastosowanie zasada FIFO²². Jak stwierdził bowiem Dyrektor Izby Skarbowej w Warszawie w interpretacji indywidualnej z dnia 26.06.2014 r.²³: „gdy nie będzie możliwości identyfikacji sprzedawanych bitcoinów Wnioskodawca może zastosować metodę «pierwsze przyszło, pierwsze wyszło». Jakkolwiek nie jest to wyrażane wprost w rozstrzygnięciach organów, można tutaj dopatrywać się rozwiązania omawianego problemu per analogiam do zasad określenia kosztów uzyskania przychodów ze zbycia tytułów uczestnictwa w funduszach kapitałowych²⁴. Jeżeli zaś chodzi o sposób rozliczania wydatków powiązanych z przychodami opodatkowanymi na zasadach właściwych dla przychodów z działalności gospodarczej – na gruncie stanu prawnego obowiązującego do 31.12.2018 r. – organy podatkowe początkowo stały na stanowisku, że zasady w tym zakresie są tożsame z zasadami rozliczania wydatków zaliczanych do źródła przychodów „prawa majątkowe”; inne jest tylko źródło przychodów²⁵.

19. Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Administracji Skarbowej z dnia 20.03.2017 (0461-ITPB1.4511.27.2017.2.MR.)

20. Art. 9 ust. 3 u.p.d.o.f.

21. Zob. szerzej B. Brzeziński, *Wykładnia prawa podatkowego*, Gdańsk 2013, s. 56–58; B. Brzeziński, M. Zirk-Sadowski, *Specyfika wykładni prawa podatkowego* [w:] *Zagadnienia ogólne prawa podatkowego*, red. W. Nykiel, M. Wilk, Łódź 2014, s. 70.

22. First in – first out jest to metoda wykorzystywana do zarządzania aktywami i wycenami. FIFO zakłada, że produkty, które zostały wytworzone lub nabyte pierwsze, są jako pierwsze sprzedawane, zużywane czy zbywane.

23. Interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie z dnia 26.06.2014 r. (IPPB1/415–276/14–4/EC.)

24. J. Wirski, *Opodatkowanie obrotu kryptowalutami na gruncie podatków dochodowych w świetle zmian od 1.01.2019 r. - zagadnienia praktyczne*, PP 2019, nr 1, s. 41–48.

25. Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 25.07.2017 r. (0113-KDIP2–3.4011.200.2017.1.RR.)

Z kolei w pewnym momencie zaczęła kształtować się linia interpretacyjna, w świetle której waluta wirtualna stanowi towar handlowy, więc zasady opodatkowania handlu kryptowalutą w ramach działalności gospodarczej powinny być identyczne jak zasady opodatkowania obrotu innymi towarami handlowymi. W tym świetle wydatki na zakup waluty wirtualnej powinny być potrącane na bieżąco²⁶. Konsekwencją tego stanowiska jest konieczność dokonywania corocznego spisu z natury, w którym powinna być uwzględniana wartość niesprzedanej waluty wirtualnej oraz obowiązek dokonywania korekty dochodu o wartość różnic remanentowych²⁷. Wycena posiadanych walut wirtualnych w spisie z natury – zdaniem organów – powinna być dokonywana z uwzględnieniem wspomnianej już metody FIFO²⁸. Powyższy pogląd organów podatkowych zaczął być jednak kwestionowany przez sądy administracyjne. Przykładowo Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie w wyroku z 9.05.2018r.²⁹ dopuścił rozliczenie kosztów z handlu kryptowalutą w ramach działalności gospodarczej metodą FIFO – czyli zgodnie z początkowym podejściem organów podatkowych, które następnie uległo zmianie.

Brak jednolitej interpretacji prawidłowego sposobu rozliczania kosztów

nabywania waluty wirtualnej w ramach działalności gospodarczej zakończyła ustawa nowelizująca. W jej świetle od 1.01.2019 r. koszty nabycia waluty wirtualnej będą zawsze rozliczane na bieżąco. Zgodnie bowiem z dodanym art. 22 ust. 15 u.p.d.o.f. koszty uzyskania przychodów z tytułu odpłatnego zbycia waluty wirtualnej „są potrącane w tym roku podatkowym, w którym zostały poniesione”. Jest to zmiana, którą należy ocenić pozytywnie. Wątpliwości budzi jednak kolejna zasada, wprowadzona przez ustawę nowelizującą, zgodnie z którą nadwyżka kosztów uzyskania przychodów z tytułu odpłatnego zbycia waluty wirtualnej nad przychodami z odpłatnego zbycia waluty wirtualnej, uzyskanymi w roku podatkowym, powiększa koszty uzyskania przychodów z tytułu odpłatnego zbycia waluty wirtualnej poniesione w następnym roku podatkowym³⁰. Pojawia się pytanie, czy owa nadwyżka „przechodzi” na rok następny tylko raz, czy więcej niż raz. Przykładowo: czy podatnik nabywający kryptowalutę w roku x i sprzedający ją w roku x+2 (przy założeniu niedokonywania innych transakcji) będzie uprawniony do rozliczenia w roku x+2 wydatków na nabycie kryptowaluty poniesionych w roku x? W mojej ocenie rezultatem wykładni językowej analizowanego przepisu powinna być odpowiedź twierdząca. Skoro

nadwyżka kosztów nad przychodami roku x „przechodzi” w postaci kosztów uzyskania przychodów na rok x+1, to w przypadku „nieskonsumowania” tych kosztów mamy do czynienia z nadwyżką kosztów nad przychodami w roku x+1, która powinna powiększyć koszty uzyskania przychodów roku x+2. Rezultat wykładni językowej potwierdza także wykładnia systemowa wewnętrzna³¹. Negatywnie należy ocenić nierozstrzygnięcie tej kwestii wprost w ustawie nowelizującej.

Opodatkowanie wymiany jednej kryptowaluty na inną

W minionym stanie prawnym duże wątpliwości budziło również opodatkowanie zamiany kryptowalut, tj. operacji zamiany waluty wirtualnej jednego rodzaju na walutę wirtualną innego rodzaju³². Zdaniem organów podatkowych taka transakcja nie pozostawała obojętna podatkowo, podczas gdy sądy administracyjne uznawały takie stanowisko za nieprawidłowe³³. Przedmiotem sporu było to, czy jest możliwe wyliczenie podstawy opodatkowania z tytułu takiej czynności. Należy podkreślić, że orzecznictwo korzystne dla podatników zapadło na gruncie spraw ze skarg na interpretacje indywidualne. Sądy niejako były zmuszone uchylać interpretacje niekorzystne dla wnio-

26. Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 12.10.2017 r. (0114-KDIP3-1.4011.269.2017.2.EC.)

27. Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 22.02.2018 r. (0113-KDIPT2-3.4011.482.2017.1.SJ.)

28. Interpretacja indywidualna Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej z dnia 13.02.2018 r. (0113-KDIPT2-3.4011.480.2017.2.RR.)

29. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z dnia 14 września 2021 r. I SA/Gl 564/21

30. P. Janiszewski, C. Krysiak, D. Widzyk, *Opodatkowanie transakcji wirtualnych*, PP 2019, nr 3, s. 25-35.

31. Zasadniczo przedmiotem opodatkowania podatkiem dochodowym jest dochód, co zostało wyrażone w art. 9 ust. 1 u.p.d.o.f., a wyjątki od tej zasady są ustanawiane wprost

32. Np. bitcoin na ethereum.

33. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z dnia 9.05.2018 r. sygn. akt I SA/Ol 201/18

skodawców, uważając na sformułowany przez tych wnioskodawców opis stanu faktycznego. Jak podkreślił Wojewódzki Sąd Administracyjny w Olsztynie: „Organ podatkowy dokonaną wykładnię powinien uzasadnić z odniesieniem do powołanych we wniosku okoliczności faktycznych – w tym zaś przypadku – wobec podnoszonego przez wnioskodawcę braku technicznej możliwości ustalenia rzeczywistej podstawy opodatkowania transakcji zamiany”. Niewykluczone pozostaje zatem, że w sprawie wymiarowej sąd zająłby inne stanowisko. Brak technicznej możliwości wyliczenia podstawy opodatkowania w omawianej sytuacji wydaje się być kwestią oczywistą. Co ważne, ustawa nowelizująca wprowadziła podatkową neutralność transakcji zamiany walut wirtualnych. Jak stanowi bowiem art. 17 ust. 1 pkt 11 u.p.d.o.f.,

opodatkowaniu podlegają przychody z odpłatnego zbycia waluty wirtualnej, a przez „odpłatne zbycie waluty wirtualnej” rozumie się wymianę waluty wirtualnej na prawny środek płatniczy, towar, usługę lub prawo majątkowe inne niż waluta wirtualna. Nie można znaleźć aksjologicznego uzasadnienia dla wyłączenia z kosztów uzyskania przychodów wydatków związanych z zamianą waluty wirtualnej na inną walutę wirtualną³⁴, gdyż taka zamiana – koniec końców – służy uzyskaniu większego przychodu (ograniczeniu straty) ze zbycia waluty wirtualnej.

Podsumowanie

Zasadniczo należy pozytywnie ocenić uchwalenie ustawy nowelizującej, której przyświecał cel uporządkowania zasad opodatkowania obrotu kryptowalutami na gruncie podatku

dochodowego od osób fizycznych. Został on zrealizowany, choć można dostrzec obszary, w których ustawa nie rozwiewa istniejących wątpliwości, a wręcz je mnoży. Należy zatem postulować zmianę przepisów w tym zakresie lub wydanie interpretacji ogólnej (bądź objaśnień podatkowych), w których zostaną wyjaśnione kwestie wątpliwe, w tym w szczególności doprecyzowanie zasad międzyokresowego rozliczania kosztów uzyskania przychodów z handlu walutą wirtualną, a także rozstrzygnięcie, czy jest dopuszczalne rozpoznawanie kosztów uzyskania przychodów w postaci wydatków na „kopanie” waluty wirtualnej.

Summary

Bartosz Nawrot

The emergence of cryptocurrencies is a major challenge for all existing legal systems. Trading, mining and creation of cryptocurrencies raises many legal and tax issues. The problem of lack of taxation of cryptocurrencies was noticed basically at the time of their emergence. It turned out that by purchasing a cryptocurrency, you can later resell it with a profit. Profit in principle should be taxable. The trend of mining and consequently trading in cryptocurrencies has grown to such proportions that the world's economies have begun to wonder what cryptocurrency really is and how it should be taxed. The rapid development of virtual currency systems with a global reach makes the issue of their legal regulation a necessity, especially on the grounds of personal income tax.

34. Wyłączenie z art. 23 ust. 1 pkt 38d u.p.d.o.f.

Darya Bannaya

Absolwent kierunku Prawo na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, absolwent kierunku Globalny Biznes, Finanse i Zarządzanie w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Laureatka konkursu Ministerstwa Finansów „Podatkowi Liderzy” 7. edycja. Prowadząca szkoleń oraz konferencji skierowanych dla cudzoziemców w tematyce podatkowych aspektów prowadzenia i założenia biznesu w Polsce. Specjalizuje się w prawie podatkowym, doradzając klientom w bieżących sprawach związanych przede wszystkim z podatkami dochodowymi. Autorka i współautorka publikacji o tematyce prawnopodatkowej.

Słowa kluczowe: działalność gospodarcza, cudzoziemiec, przedsiębiorca, uwarunkowania prawne, obowiązki podatkowe, ograniczenia, Konstytucja Biznesu, biznes w Polsce, Doradztwo Prawne i Podatkowe – RB Biuletyn.

ADMINISTRACYJNO-PRAWNY STATUS PRZEDSIĘBIORCY ZAGRANICZNEGO W POLSCE

Polska jest stabilnym i dynamicznie rozwijającym się krajem, który posiada bardzo korzystne położenie geograficzne. Łączy szlaki handlowe pomiędzy wschodnią a zachodnią Europą, znajdując się w otoczeniu państw Unii Europejskiej z zachodu oraz Wspólnoty Niepodległych Państw ze wschodu. Reprezentuje przy tym duży rynek, gdyż liczy blisko 38 milionów mieszkańców. Istotnym atutem jest fakt, że od 2004 roku jest członkiem Unii Europejskiej, co oznacza, że uzyskanie zgody na prowadzenie działalności gospodarczej w Polsce otwiera przedsiębiorcy zagranicznemu, pochodzącemu z kraju trzeciego, również rynki innych państw członkowskich oraz daje dostęp do dotacji unijnych, które są w stanie znacząco sfinansować przedsięwzięcie przedsiębiorcy zagranicznego przy spełnieniu odpowiednich kryteriów. W niniejszym artykule przyjrzymy się bliżej wymogom administracyjnym i prawnym, jakie stawia się w Polsce przedsiębiorcy zagranicznemu.

W rankingu „Doing Business 2020” Polska wśród 190 sklasyfikowanych państw zajęła 40. miejsce pod kątem „łatwości” prowadzenia biznesu. Wpływ na tak dobry wynik miała m.in. tzw. Konstytucja dla Biznesu, która weszła w życie 30 kwietnia 2018 roku. Była to największa reforma prawa gospodarczego od wielu lat. Wprowadziła ona wiele ułatwień oraz ulg w prowadzeniu biznesu oraz m.in. stworzyła Urząd Rzecznika Małych i Średnich Przedsiębiorców. Jest to bardzo ważna zmiana dla sektora MŚP (Małych i Średnich Przedsiębiorstw), na który składa się zdecydowana większość wszystkich przedsiębiorstw w Polsce. Kluczowe jest też nastawienie władzy ustawodawczej wobec przedsiębiorców. Konstytucja dla Biznesu postuluje, że wszystko co nie jest zabronione, jest dozwolone.

Pod kątem oceny atrakcyjności trudno też nie wspomnieć o zmniejszeniu stawki preferencyjnej podatku dochodowego od osób prawnych dla małych podatników. Została ona wprowadzona w wysokości 9% w 2019 roku, a w roku 2020 został podwyższony próg obrotowy dla zastosowania stawki ulgowej z 1,5 mln euro do 2 mln euro. Natomiast w roku 2022 doszło do obniżki stawki podatkowej na

skali z 17% do 12%. Po tak licznych zmianach ustawowych Polska niewątpliwie stała się bardziej atrakcyjna dla zagranicznych przedsiębiorców. Warto też zauważyć, że rośnie zainteresowanie po drugiej stronie, bowiem sytuacja konfliktu zbrojnego na Ukrainie oraz działania represyjne władz lokalnych na Białorusi sprowadzają do Polski nie tylko kapitał finansowy, ale również kapitał intelektualny naszych wschodnich sąsiadów.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest prezentacja tego, jak kształtuje się sytuacja biurokratyczna przedsiębiorców zagranicznych, począwszy od definicji, kim jest przedsiębiorca zagraniczny według różnych ustaw, poprzez prezentację możliwych form prawnych prowadzenia działalności, po zwrócenie uwagi na ograniczenia prowadzenia biznesu w związku ze statusem przedsiębiorcy – cudzoziemca. W artykule przeanalizowane są definicje ustawowe, a także zaprezentowana jest reforma w postaci Konstytucji dla Biznesu. Szczegółowo została również omówiona sytuacja przedsiębiorców zagranicznych oraz to na jakich zasadach mogą stać się uczestnikami obrotu gospodarczego w Polsce.

Definicje ustawowe pojęcia przedsiębiorcy

Najlepszym sposobem na prezentację uwarunkowań prawnych oraz administracyjnych działalności gospodarczej jest podniesienie kwestii definicji ustawowych, czyli zaprezentowanie poszczególnych definicji ustawowych działalności gospodarczej oraz przedsiębiorcy w prawie polskim. Warto zauważyć, iż definicje te są bardzo obszerne oraz znajdują się w zupełnie różnych ustawach, a ich układnia językowa nie zawsze jest spójna oraz jednolita.

Duża liczba definicji wprowadza chaos pojęciowy oraz rodzi problemy z doбором właściwej definicji w określonych sytuacjach. Może się pojawić pytanie, czym jest spowodowana tak duża liczba definicji ustawowych. Wynika to z faktu, iż działalność gospodarcza sama w sobie dotyka różnych sfer społecznych. Jest ona ważnym źródłem dochodu budżetu państwa, tworzy miejsca pracy oraz jest istotnym podmiotem na płaszczyźnie prawa podatkowego. W zależności od typu konkretnej działalności, musimy brać pod uwagę również całą branżę oraz specyfikę działalności w niej, np. czy jest regulowana, czy jest branżą strategiczną, czy jest branżą społecznie pożyteczną, czy być może odwrotnie – szkodliwie oddziałuje na środowisko i zdrowie publiczne.

Mnogość definicji niestety może utrudniać założenie i prowadzenie działalności. Tyczy się to szczególnie cudzoziemców, a to ze względu na brak biegłości

językowej oraz częstą nieznamość prawa. Największą rozbieżność w definicjach ustawowych możemy zauważyć w Kodeksie cywilnym oraz Ustawie Prawo Przedsiębiorców. Definicja zawarta w KC jest szersza, gdyż uwzględnia również działalność zawodową jako działalność gospodarczą. W tym miejscu przedstawiam najważniejsze definicje ustawowe, zaczynając od Kodeksu cywilnego.

Na gruncie art. 431 Kodeksu cywilnego przedsiębiorcą jest:

„Przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka prawna i jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 331 § 1, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową”¹.

Natomiast ustawa Prawo przedsiębiorców definiuje w art. 4 ust. 1 pojęcie przedsiębiorcy nieco inaczej:

„Przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, wykonująca działalność gospodarczą”².

Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych odsyła do definicji zawartej w Kodeksie Cywilnym. Ustawa z dnia 16 lutego 2007 roku o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. z 2020 poz. 1076, 1086) również odsyła do innej ustawy, a mianowicie do ustawy z dnia 6 marca 2018 roku Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2020 r. poz. 424 i 1086).

Niniejszy artykuł skupia się jednak na przedsiębiorcach, którzy są cudzoziemcami. Ustawodawca również zdefiniował to pojęcie w art. 3 ust. 7 Ustawy z dnia 6 marca 2018 roku o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2022 r. poz. 470):

Użyte w ustawie określenia oznaczają: (...) przedsiębiorca zagraniczny – osobę zagraniczną wykonującą działalność gospodarczą za granicą oraz obywatela polskiego wykonującego działalność gospodarczą za granicą”³.

Niestety ta definicja jest niekompletna, gdyż nie obejmuje bardzo dużej grupy osób tj. cudzoziemców prowadzących działalność gospodarczą na terenie Rzeczypospolitej Polskiej w postaci osób prawnych mających swą siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Takową definicję zawiera Ustawa z dnia 24 marca 1920 roku o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców (Dz. U. z 2017 r. poz. 2278). Wedle tej ustawy, osoba prawna i spółka handlowa nieposiadająca osobowości prawnej mająca siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, kontrolowana bezpośrednio lub pośrednio przez osoby fizyczne nieposiadające obywatelstwa polskiego bądź osoby prawne mające siedzibę za granicą, są cudzoziemcami w rozumieniu ustawy⁴.

Przedmiotem zainteresowań artykułu są właśnie cudzoziemcy, którzy zamieszkują na terytorium Rzeczypospolitej

1 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks Cywilny (Dz. U. z 2019 r. poz. 1145, 1495).

2 Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 roku O zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. z 2019 r. poz. 1010, 1649.)

3 Ustawa z dnia 6 marca 2018 roku o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1079)

4 Ustawa z dnia 24 marca 1920 roku o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców (Dz. U. z 2017 r. poz. 2278)

Polskiej, a nie posiadają obywatelstwa polskiego oraz prowadzą działalność jako osoby prawne mające swą siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W związku z dużą liczbą imigrantów zarobkowych ze wschodu taka forma prowadzenia działalności jest najczęściej wybierana przez obcokrajowców. Jest kilka ważnych przyczyn tego stanu rzeczy. Po pierwsze, cudzoziemcy mają ograniczony dostęp do podejmowania działalności gospodarczej w Polsce (będzie to przedmiotem dalszej analizy zjawiska). Po drugie, zakładając osobę prawną na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, dostają dostęp do rynku wewnętrznego, co bez wątpliwości ma wiele swoich zalet ekonomicznych. Po trzecie, imigranci zaczynając swoją ścieżkę biznesową w Polsce, często przemieszczają się dalej na zachód – w przypadku osoby prawnej nie sprawia przedsiębiorcy zagranicznemu żadnego problemu, aby firmę sprzedać bądź kontynuować działalność za pośrednictwem oddziału zagranicznego. Kolejną zaletą jest polityka fiskalna Polski. W 2019 roku została zmieniona stawka preferencyjna dla małych podatników. Zmniejszono ją z 15% do 9%. Jest to bardzo atrakcyjna zmiana, nie tylko dla ludzi ze wschodniej granicy, lecz z całej UE. Dodatkowo 2022 rok przyniósł nam obniżkę stawki podatku dochodowego od osób fizycznych na skali z 17% do 12%.

Konstytucja Biznesu jako narzędzie ułatwiające prowadzenie biznesu w Polsce

Od wejścia w życie Konstytucji Biznesu minęły już 4 lata. Niewątpliwie przyczyniła się do wzrostu liczby przedsiębiorców

w kraju poprzez wprowadzenia bardziej zliberalizowanego systemu. Konstytucja Biznesu jest zbiorem ustaw, które weszły w życie 30 kwietnia 2018. Jest to największa reforma prawa gospodarczego od ponad 30 lat. Zastąpiła ona mało czytelną, wielokrotnie nowelizowaną oraz niedostosowaną do dynamiczności zmian w prowadzeniu biznesu ustawę o swobodzie działalności gospodarczej z 2004 roku. Dziś Konstytucja Biznesu reguluje podstawy funkcjonowania biznesu, w tym biznesu prowadzonego przez cudzoziemców, bowiem w pakiecie pięciu ustaw jedna jest poświęcona wyłącznie tej kwestii. Rzeczą oczywistą jest, iż głównym celem reformy są zmiany przepisów, które już nie nadążają za dynamiką rozwoju i potrzebą przedsiębiorców. Celem dodatkowym jest uproszczenie prowadzenia działalności, stawianie na rzetelność i otwartość przedsiębiorców. Trzonem tego zbioru jest ustawa Prawo przedsiębiorców, która opisuje prawa (a nie obowiązki) przedsiębiorców oraz zasady współdziałania z instytucjami państwowymi. Konstytucja biznesu jest skonstruowana w duchu wolności gospodarczej, jej uwaga koncentruje się wokół przedsiębiorcy, a nie na robieniu z niego podmiotu podporządkowanego organom regulującym oraz kontrolnym. Zmiana podejścia do prawa gospodarczego polega na tym, iż ustawodawca oraz władza mają być bliżej biznesu, a nawet współpracować ze sobą w niektórych kwestiach. Reforma prawa gospodarczego przyniosła inny porządek prawny, który opiera się na trzech głównych wartościach:

1. Ogólne zasady praw przedsiębiorców.

2. Pewność prawa.
3. Nowe zasady tworzenia prawa gospodarczego.

Stworzenie filarów opartych na wartościach jest niewystarczające. Ktoś musi kontrolować ich przestrzeganie. Warto zauważyć, że powstały instytucje chroniące owe zasady prawa gospodarczego, a na ich czele stoi Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców.

Kierując się wzorem ustawy zasadniczej, ustawodawca zamieszcza preambułę na wstępie Konstytucji Biznesu. Podkreśla to fundamentalne znaczenie tego aktu prawnego:

Kierując się konstytucyjną zasadą wolności działalności gospodarczej, a także innymi zasadami konstytucyjnymi mającymi znaczenie dla przedsiębiorców i wykonywanej przez nich działalności gospodarczej, w tym zasadami praworządności, pewności prawa, niedyskryminacji oraz zrównoważonego rozwoju, uznając, że ochrona i wspieranie wolności działalności gospodarczej przyczyniają się do rozwoju gospodarki oraz do wzrostu dobrobytu społecznego, dążąc do zagwarantowania praw przedsiębiorców oraz uwzględniając potrzebę zapewnienia ciągłego rozwoju działalności gospodarczej w warunkach wolnej konkurencji, uchwała się, co następuje...⁵

Zasady ogólne są podstawą funkcjonowania przedsiębiorców w nowym porządku prawnym. Określają relacje pomiędzy biznesem a władzą publiczną. Zasady te są wprost opisane w Konstytucji Biznesu, dzięki czemu mamy zagwarantowane ich bezpośrednie stosowanie

5. Ustawa z dnia 6 marca 2018 roku Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2020r. poz. 424)

oraz przestrzeganie. Usystematyzowanie tych zasad prowadzi do utworzenia spójnego systemu oraz pozbawia wątpliwości co do stosowania konkretnych rozwiązań. Pozwala to na stworzenie ram działania administracji publicznej w sprawach przedsiębiorców, a ich naruszanie prowadzi do uchylenia każdej nieprawidłowo wydanej decyzji. Oto 9 zasad, które obowiązują w Konstytucji Biznesu:

1. Swoboda działalności gospodarczej
– „co nie jest prawem zabronione, jest dozwolone”.

Władczy charakter działań administracji publicznej został wykluczony w zakresie dowolności decyzji, ograniczeń oraz nakazów. Przedsiębiorcom została dana pełna swoboda co do wyboru w sprawie swojego biznesu, lecz oczywiście musi się on mieścić w granicach prawa.

2. Domniemanie uczciwości przedsiębiorcy.

Organy publiczne nie mogą traktować przedsiębiorców jako nieuczciwych a priori. Powinny zakładać, że działają w dobrej wierze i zgodnie z prawem.

3. Wątpliwości faktyczne na korzyść przedsiębiorcy.

W przypadku braku dowodów organ nie może wydać decyzji na niekorzyść przedsiębiorcy.

4. Zasada przychylniej interpretacji przepisów.

Przedsiębiorcy nie mogą ponosić skutków negatywnych w przypadku niejasnych przepisów, a ich interpretacja nie może pogorszyć sytuacji przedsiębiorcy.

5. Zasada proporcjonalności.

Każde postępowanie powinno przebiegać w sposób najmniej uciążliwy dla przedsiębiorcy. Organ nie może nałożyć obowiązku gromadzenia zbędnego materiału dowodowego.

6. Zasada bezstronności oraz równego traktowania.

Zakaz jakiegokolwiek dyskryminacji przedsiębiorców. Wszyscy muszą być traktowani w sposób równy. Organ załatwiający sprawę przedsiębiorcy nie może mieć interesu prawnego w tej sprawie.

7. Zasada informowania.

Przedsiębiorca ma prawo uzyskać każdą istotną informację dla prowadzenia swojej działalności.

8. Zasada szybkości działania.

Wszelkie sprawy powinny być prowadzone bez zbędnej zwłoki.

9. Zasada współdziałania organów.

Organy administracji publicznej zobligowane są do wzajemnej wymiany informacji w sprawach przedsiębiorcy.

Katalog zasad umiejscowiony w ustawie, którą należy traktować jako szczególny akt normatywny – konstytucję przedsiębiorców, zapewnia stabilność

i utrzymanie jednolitości w stosowaniu prawa w stosunkach gospodarczych⁶. W uzasadnieniu do projektu podkreśla się, że zakotwiczenie zasad w ustawie stanowi dodatkowe i dobitne przypomnienie organom władzy publicznej, że w ich relacjach z przedsiębiorcami zasady te mają pełną moc prawną i muszą być bezwzględnie przestrzegane, gdyż nie są one jedynie normami programowymi Konstytucji RP lub niewiążącymi apelami⁷. Zasady te są normami prawnymi par excellence i muszą być respektowane przez organy władzy publicznej, tak samo jak wszystkie pozostałe normy prawne zawarte w ustawie⁸. W ten sposób podkreślana jest pozycja przedsiębiorcy. Eksponowana przez ustawę wolność działalności gospodarczej przedsiębiorców, ich samodzielność w podejmowaniu, wykonywaniu i zakończeniu działalności oraz równość wobec prawa umacniają ich wolność (swobody), wyznaczając jej granice⁹. Stanowisko to potwierdza brzmienie przepisu art. 16 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców, z którego wynika, że Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców, jako organ ochrony prawnej, stoi na straży praw mikroprzedsiębiorców oraz małych i średnich przedsiębiorców¹⁰.

W doktrynie prawa publicznego podejmowane są próby kategoryzowania zasad prawa przyjętych w Prawie Przedsiębiorców. Jako podstawowy stosuje się podział na te, które kierowane są do przedsiębiorców oraz te przeznaczone dla organów władzy publicznej, jako

6. M. Sieradzka, *Podstawowe zasady obowiązujące przy podejmowaniu, wykonywaniu oraz zakończeniu działalności oraz ich wpływ na sytuację prawną przedsiębiorcy* w: Ustawa z 6.3.2018 – Prawo przedsiębiorców – analiza i ocena najważniejszych przepisów, red. M. Sieradzka, MoP 2018/13 – dod., s. 21.

7. M. Wierzbowski i inni, *Konstytucja Biznesu. Komentarz*. Wolters Kluwer. Warszawa 2019 s. 30.

8. Tamże

9. A. Powatowski, *Nowe prawo przedsiębiorców i ich działalności gospodarczej na tle zasady społecznej gospodarki rynkowej [w:] Sektory infrastrukturalne – problematyka prawna*, red. M. Królikowska-Olczak, Warszawa 2018, s. 79

10. P. Lissoń, *Ochrona prawna i wspieranie działalności gospodarczej jako zadania Rzecznika Małych i Średnich Przedsiębiorców*, RPEiS 2018/4

wiążące w ich stosunkach z przedsiębiorcami¹¹. Do pierwszej ze wskazanych grup zalicza się zasadę wolności działalności gospodarczej (art. 2), zasadę „co nie jest prawem zabronione, jest dozwolone” (art. 8) oraz zasadę wynikającą z art. 9, która wprowadza obowiązek wykonywania działalności gospodarczej zgodnie z zasadami uczciwej konkurencji i poszanowania dobrych obyczajów oraz słuszných interesów innych przedsiębiorców i konsumentów. Do drugiej kategorii, poza wyżej wskazanymi zasadami wynikającymi z art. 2 i 9, należy zaliczyć zasadę domniemania uczciwości przedsiębiorcy (art. 10 ust. 1), zasadę rozstrzygania wątpliwości faktycznych na korzyść przedsiębiorcy (art. 10 ust. 2), zasadę przyjaznej interpretacji przepisów (art. 11), zasadę pogłębiania zaufania, proporcjonalności, bezstronności i równego traktowania (art. 12), zasadę odpowiedzialności urzędników za naruszenie prawa (art. 13), zasadę pewności prawa (art. 14) oraz zasadę udzielania informacji (art. 15)¹².

Można stosować także podział na zasady przejęte wprost z Konstytucji RP, które zostały wyprowadzone z wartości uniwersalnych i stanowią wynik zabiegów interpretacyjnych, jak też te wprowadzone do polskiego systemu prawnego Prawem Przedsiębiorców¹³.

Korzyści dla przedsiębiorców z Konstytucji Biznesu jest bardzo dużo. Oczywiście, na pierwszym miejscu znajdują się nowe zasady. Nie sposób jednak

pominąć innych praktycznych ułatwień w prowadzeniu biznesu. Warto zauważyć, iż na sam start przedsiębiorcy dostają ulgi. Obecnie istnieje możliwość prowadzenia niezarejestrowanej działalności pod warunkiem, że miesięczny przychód nie przekroczy wysokości połowy płacy minimalnej. Ulga na prowadzenie działalności nierejestrowanej dotyczy drobnej działalności zarobkowej osób fizycznych. Alternatywną ulgę dla osób posiadających działalność zarejestrowaną stanowi możliwość zwolnienia ze składek na ZUS w pierwszych 6 miesiącach prowadzenia działalności. Następnie przez okres 2 lata funkcjonuje stawka, tzw. mały ZUS. Nie sposób omówić wszystkich korzyści, które przysły wraz z Konstytucją Biznesu, ale warto podkreślić najważniejsze:

- Możliwość zawieszenia działalności na czas określony i nieokreślony, brak skreślenia w przypadku niewystąpienia z wnioskiem o wznowienie działalności.
- Stworzenie portalu informacyjnego www.biznes.gov.pl. W sposób jasny i przejrzysty opisuje, jak załatwić swoje sprawy urzędowe (niestety okazuje się nie być pomocny dla obywateli, gdyż posiada tylko jedną wersję językową).
- Zwiększenie komunikacji drogą mailową/telefoniczną. Okazało się to być bardzo przydatne podczas pandemii Covid-19.

- Możliwość udzielenia prokury przez przedsiębiorców będących osobami fizycznymi.
- Zmniejszenie katalogu form działalności regulowanych. Obecnie poza stały koncesje, zezwolenia i RDR.
- Możliwość wydania indywidualnej interpretacji (również możliwości wystąpienia o interpretację podatkową) przez Ministrów i organy podatkowe. Do wydania takich objaśnień może zobowiązać Rzecznik MŚP.
- Ujednolicenie przepisów dotyczących sposobów prowadzenia działalności gospodarczej przez cudzoziemców.

Ograniczenia swobody działalności gospodarczej cudzoziemców

Polski ustawodawca zdecydował, że podstawą ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej jest społeczna gospodarka rynkowa (art. 20 Konstytucji RP)¹⁴. Przyjmuje się, że „filarami, na których wspiera się społeczna gospodarka rynkowa są wolność działalności gospodarczej i własność prywatna, a także solidarność, dialog i współpraca partnerów społecznych”¹⁵. Kontynuuje ten wątek również art. 2 ustawy Prawo Przedsiębiorców: „Podejmowanie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej jest wolne dla każdego na równych prawach.”

11. M. Sieradzka, *Podstawowe zasady obowiązujące przy podejmowaniu, wykonywaniu oraz zakończeniu działalności oraz ich wpływ na sytuację prawną przedsiębiorcy* red. M. Sieradzka, MoP 2018/13 – dod., s. 23.

12. M. Sieradzka, *op.cit.*, s. 23.

13. M. Wierzbowski i inni, *Konstytucja Biznesu. Komentarz*. Wolters Kluwer. Warszawa 2019 s. 31.

14. Według art. 20 Konstytucji RP „społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej”

15. Wyr. TK z 7.5.2001 r., K 19/00, OTK 2001, Nr 4, poz. 82.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zgodnie przyjmuje się, że „wolność działalności gospodarczej nie ma charakteru absolutnego, a zatem może podlegać ograniczeniom”¹⁶. Na podstawie art. 22 Konstytucji RP swoboda działalności gospodarczej może zostać ograniczona na podstawie ustawy oraz z uwagi na ważny interes publiczny. Ograniczenia te mogą być wprowadzane w szczególności z uwagi na ochronę takich wartości jak bezpieczeństwo, porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowia i moralności publicznej, wolności i praw innych osób.¹⁷ Oznacza to, iż wprowadzane ograniczenia działalności gospodarczej mają być o tyle ważne, że przeważają swoją istotnością zasadę wolności gospodarczej.

Przyjmuje się podział na ograniczenia przedmiotowe i podmiotowe. Przedmiotowe dotyczą konkretnych dziedzin oraz branż, natomiast podmiotowe mówią nam o tym, kto nie ma dostępu do określonej działalności gospodarczej. Ograniczenia przedmiotowe charakteryzują się utrudnionym dostępem do branż, np. poprzez uzyskanie koncesji, zezwolenia bądź wpisu do rejestru działalności regulowanej.

Koncesja jest najbardziej rygorystycznym rodzajem pozwolenia na prowadzenie działalności i wymagana jest w następujących branżach:

- poszukiwanie, rozpoznawanie kopaliny, wydobywanie kopaliny ze złóż, podziemne bezzbiornikowe magazynowanie substancji, podziemne składowanie odpadów lub dwutlen-

ku węgla (udziela minister właściwy do spraw środowiska lub też w sprawach niezastrzeżonych dla tego ministra wojewoda lub starosta),

- wytwarzanie i obrót materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją, produktami o przeznaczeniu wojskowym i policyjnym (udziela minister właściwy do spraw wewnętrznych),
- wytwarzanie, przetwarzanie, magazynowanie, transportowanie i sprzedaż paliw
- i energii (udziela Prezes Urzędu Regulacji Energetyki),
- przesyłanie dwutlenku węgla w celu jego podziemnego składowania (udziela minister właściwy do spraw środowiska),
- ochrona osób i mienia, czyli działalność tzw. agencji ochrony (udziela minister właściwy do spraw wewnętrznych),
- przewozy lotnicze (udziela Prezes Urzędu Lotnictwa Cywilnego),
- rozpowszechnianie programów radiowych i telewizyjnych (udziela Przewodniczący Krajowej rady Radiofonii i Telewizji),
- prowadzenie kasyn gry (udziela Minister Finansów).

W momencie, gdy zachodzą obawy o nieprawidłowe prowadzenie działalności bądź zagrożone są interesy państwa koncesja może zostać cofnięta. Mniej restrykcyjną formą jest zezwolenie, które wydawane jest

po uprzednim spełnieniu wymogów dotyczących konkretnej działalności.

Ograniczenia podmiotowe w prowadzeniu działalności gospodarczej, co do zasady dotyczą osób fizycznych nieposiadających obywatelstwa polskiego. Są różne stopnie ograniczeń:

1. Obywatel UE (Unii Europejskiej),
2. Obywatel z OEG (Europejskiego Obszaru Gospodarczego) i Szwajcarii,
3. Obywatel z państw trzecich.

Praktycznie każda z tych grup ma ograniczenia w nabywaniu nieruchomości, na przykład, jeżeli obywatel UE (który nie jest jednocześnie obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej) chce nabyć udziały w spółce, która posiada na własność nieruchomość, musi on wystąpić o stosowne pozwolenie do Ministra Spraw Wewnętrznych. Poza tym prowadzi działalność na zasadach obowiązujących obywateli polskich. Warto zauważyć, iż obywatele państw trzecich są najmocniej ograniczeni. Nie mogą na przykład, podjąć działalności gospodarczej, jeżeli nie spełniają określonych warunków. Ograniczenia te są wymienione w ustawie o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w art. 4, który mówi o tym, iż osoby zagraniczne z państw członkowskich oraz obywatele państw trzecich, posiadający w Rzeczypospolitej szereg zezwoleń na pobyt stały bądź czasowy, mogą podejmować i wykonywać działalność gospodarczą na terytorium Rzeczypospolitej

16. Wyr. TK: z 10.4.2001 r., U 7/00

17. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. art. 31 ust. 3 Dz. U. z 2019r. poz. 114, poz. 946.

Polskiej na takich samych zasadach, jak obywatele polscy. Ustęp drugi, w którym wymienione są okoliczności pozwalające na podjęcie działalności gospodarczej, jest katalogiem zamkniętym. Co do innych okoliczności stosuje się ust. 3 tegoż artykułu, w którym to ustawodawca twierdzi, iż pozostałe osoby, której nie są wymienione w ust. 1 i 2 mają prawo do podejmowania działalności gospodarczej wyłącznie w formie spółki¹⁸.

Ogólne zasady uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych w obrocie gospodarczym

Całokształt materii prawnej w zakresie transgranicznej działalności gospodarczej reguluje obecnie jedna z pięciu ustaw, wchodzących w skład Konstytucji Biznesu. Jest to Ustawa o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa reguluje podejmowanie i wykonywanie działalności gospodarczej przez osoby zagraniczne na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, czasowe oferowanie lub świadczenie usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez osoby zagraniczne będące przedsiębiorcami oraz określa zasady tworzenia przez osoby zagraniczne będące przedsiębiorcami oddziałów i przedstawicielstw w Rzeczypospolitej Polskiej¹⁹. Głównym celem tej ustawy było w możliwie jak najobszerniejszy sposób skodyfikować podstawę funkcjonowania działalności transgranicznej. W ustawie tej znajdziemy również zagadnienia dotyczące transgranicznej

działalności usługowej, reguły tworzenia oddziałów przez przedsiębiorców zagranicznych oraz ich przedstawicielstw. Przed nowelizacją te obszary regulowane były przez dwie ustawy: ustawę o swobodzie działalności gospodarczej oraz ustawę o świadczeniu usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Nowa ustawa nie wprowadza wielu zmian w materii prawnej, a raczej podchodzi bardziej wnikliwie do zagadnienia uczestnictwa podmiotów zagranicznych w obrocie gospodarczym. Zachowane zostały ograniczenia podmiotowe dotyczące podejmowania działalności gospodarczej, które zostały szczegółowo opisane w poprzedniej części niniejszego artykułu. Zostały uwzględnione również uzasadnione ograniczenia na gruncie Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, takie jak bezpieczeństwo publiczne, porządek publiczny, zdrowie publiczne czy ochrona środowiska naturalnego.

Nastąpiły natomiast zmiany w przedmiocie tworzenia oddziałów i przedstawicielstw zagranicznych. Głównym celem tych zmian są uproszczenia w prowadzeniu działalności transgranicznej. Niezmienna pozostała istota oddziału, wciąż jest formą wykonywania działalności przez firmy zagraniczne. Podmiotem uprawnionym do utworzenia oddziału na terytorium RP nadal jest każdy chętny przedsiębiorca zagraniczny, na warunkach takich, iż zakres oferowanych produktów nie może wykroczyć poza ofertę w kraju pochodzenia. Otwarcie oddziału nadal wymaga wpisu do krajowego reje-

stru sądowego oraz ustanowienia osoby upoważnionej do reprezentacji w Polsce.

Przedstawicielstwo pozostało zakwalifikowane jako forma jednostki organizacyjnej przedsiębiorcy zagranicznego, które działa wyłącznie w celach promocyjnych przedsiębiorstwa. Utworzenie przedstawicielstwa również wymaga wpisu do rejestru, choć ma on charakter wyłącznie informacyjny. Należy również wyznaczyć osobę odpowiedzialną, przy czym do wniosku trzeba dołączyć jej pisemną zgodę na akceptację danego przedstawicielstwa. Zrezygnowano również z obowiązku okazania dokumentu potwierdzającego posiadanie tytułu prawnego dla siedziby przedstawicielstwa.

Podsumowując, można stwierdzić, że ustawa ta jest integralną częścią Konstytucji Biznesu, a jej postanowienia prowadzą do liberalizacji biznesu międzynarodowego.

Kryteria wyboru formy prawnej

Forma prawna przedsiębiorstwa określa formę własności i nierozdzielnie związane z nią formy odpowiedzialności oraz organizację zarządzania. Ze względu na ten nierozdzielny związek stosuje się pojęcie „forma organizacyjno-prawna”²⁰. Oznacza ona prawne podstawy przedsiębiorstwa, do których dostosowana winna być cała organizacja, zarządzanie, reguluje stosunki prawne i formy organizacyjne nadrzędności, podrzędności oraz wzajemnych powiązań zarówno wewnątrz jak i w jego stosunkach zewnętrznych z otoczeniem²¹. Możliwe for-

18. Ustawa z dnia 6 marca 2018r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych oraz innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej Dz. U. z 2019r. poz. 1079, 1214, 1495, 1655

19. Ustawa z dnia 6 marca 2018r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej Dz. U. z 2019r. poz. 1079, 1214, 1495, 1655.

20. A. Jagodziński *Formy prawno – organizacyjne przedsiębiorstw* zeszyty naukowe PWSZ, Płock 2015r. s.81

21. Tamże

my prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce to:

- jednoosobowa działalność gospodarcza,
- spółka cywilna,
- spółka jawna,
- spółka partnerska,
- spółka komandytowa,
- spółka komandytowa – akcyjna,
- spółka akcyjna,
- prosta spółka akcyjna,
- spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.

Każda z tych form posiada szereg cech szczególnych, które przedsiębiorstwo musi wnikliwie ocenić przed rozpoczęciem swojej działalności. Do kryteriów istotnych dla wyboru odpowiedniej formy działalności zalicza się:

- kraj pochodzenia przedsiębiorcy,
- rodzaj działalności,
- skalę działalności,
- odpowiedzialność finansową,
- konieczność osobistego zaangażowania,
- możliwości finansowania przedsięwzięcia,
- opodatkowanie dochodu,
- koszty prowadzenia działalności,

- formalizm prowadzenia działalności.

Dla przedsiębiorców zagranicznych kluczowy jest kraj ich pochodzenia. Rozstrzyga on na samym początku kwestię tego, jaką formę prawną będzie miała przyszła działalność gospodarcza. Przykładki, w których cudzoziemiec nie może podjąć działalności gospodarczej w Polsce wymienia art. 4 Ustawy o Zasadach Uczestnictwa Przedsiębiorców Zagranicznych. Jeśli osoba przyjeżdża np. z Białorusi do Polski, aby rozpocząć naukę na uniwersytecie na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy, to zgodnie z art. 4 może ona podjąć działalność gospodarczą. Jeśli jednak ktoś przyjeżdża do Polski w celach zarobkowych, również na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy, to zgodnie z tym samym przepisem nie dostanie zezwolenia na rozpoczęcie działalności, za wyjątkiem przedsiębiorstwa o statusie spółki. Jest to rozwiązanie przeniesione z ustawy o działalności gospodarczej, będącej poprzedniczką Konstytucji Biznesu.

Gdy bierzemy pod uwagę rodzaj działalności to zasadniczo nie występują szczególne ograniczenia. Niekiedy jednak ustawa nakazuje zastosowanie ściśle określonej formy działalności, jak np. w przypadku banków, firm ubezpieczeniowych oraz powszechnych towarzystw emerytalnych, które mogą działać wyłącznie w formie spółki akcyjnej, natomiast instytucje pożyczkowe mogą prowadzić działalność gospodarczą wyłącznie w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółki akcyjnej²².

Duże znaczenie przy podjęciu decyzji o formie działalności ma bez wątpienia jej skala. Główną zasadą jest przeznaczenie spółek osobowych (z wyjątkiem spółki komandytowo-akcyjnej) dla działalności gospodarczej mniejszych rozmiarów, zaś spółek kapitałowych oraz spółki komandytowo-akcyjnej dla poważniejszych przedsięwzięć gospodarczych²³. Zazwyczaj wiąże się to z rozłożeniem ryzyka, możliwością przyjęcia nowego wspólnika oraz koniecznością osobistego nadzoru przedsiębiorstwa.

Odpowiedzialność finansowa za zobowiązania także jest jednym z kluczowych elementów przy wyborze formy prawnej. W momencie, gdy decydujemy się na rozpoczęcie działalności gospodarczej samodzielnie, otrzymujemy pełną nieograniczoną odpowiedzialność za zobowiązania firmy, ponadto w pewnych okolicznościach zobowiązania mogą przejść na małżonka. Identyczna sytuacja jest w spółce jawnej. Wszyscy wspólnicy ponoszą pełną odpowiedzialność majątkową. W innych spółkach możemy dokonać pewnych kombinacji. W spółce komandytowej i komandytowo-akcyjnej odpowiedzialność spoczywa tylko na komplementariuszach. Komandytariusz w spółce komandytowej odpowiada wyłącznie do wysokości sumy komandytowej, natomiast w spółce komandytowo-akcyjnej całkowicie zwolniony z odpowiedzialności jest akcjonariusz. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku spółek kapitałowych: akcyjnej i z ograniczoną odpowiedzialnością. Wspólnicy tych spółek nie ponoszą odpowiedzialności za zobowiązania spół-

22. B. Kożuch *Nauka o organizacji*. Warszawa Ce- DeWu 2010 s. 114.

23. Tamże

ek. Ich ryzyko ogranicza się do wniesionego kapitału zakładowego w formie pieniężnej bądź aporcje.

Przy rozważaniu kwestii konieczności osobistego zaangażowania należy zwrócić uwagę na to, że wspólnicy spółek osobowych są zobowiązani do uczestniczenia w sprawach spółek, natomiast w spółkach komandytowych i komandytowo-akcyjnych zaangażowanie osobiste może być ograniczone do minimum, pod warunkiem, że występuje się w roli komandytariusza. W spółkach kapitałowych obowiązek uczestniczenia w procesie działalności również jest minimalny w przypadku wspólników (podejmują oni jedynie uchwały). W celu prowadzenia działalności obowiązkiem jest ustanowienie zarządu.

W kwestiach opodatkowania dochodu też występują istotne różnice pomiędzy formami działalności. W spółkach osobowych, pomimo obowiązku prowadzenia ksiąg rachunkowych, nie występuje podatek dochodowy, podatnikami w takich spółkach są wyłącznie wspólnicy. Podatek odprowadzają wspólnicy z tytułu dochodu z udziału w spółce. W spółkach kapitałowych natomiast podatek jest należny na poziomie spółki, gdy posiadają one osobowość prawną i są podatnikami bezpośrednimi podatku dochodowego od osób prawnych. Niestety, w tej sytuacji może dojść do podwójnego opodatkowania tego samego dochodu. Najpierw dzieje się to na poziomie osoby prawnej, a następnie na poziomie osoby fizycznej z tytułu wypłaty dywidendy wspólnikowi.

Pod względem ponoszonych kosztów i stopnia formalności najmniej wymagające są jednoosobowe działalności gospodarcze oraz spółki osobowe. Wynika

to z faktu, że nie wymagają one wpłacenia kapitału zakładowego, a wkład w spółkach osobowych może polegać na świadczeniu usług własnym wspólnikom. Obie formy prowadzenia działalności wykorzystują również uproszczone prowadzenie księgowości, dzięki czemu ponoszą niższe koszty. W spółkach kapitałowych obowiązkowy kapitał zakładowy wynosi minimum 5 000 złotych.

Kwestia wyboru formy prawnej prowadzenia działalności przez cudzoziemców pochodzących z krajów trzecich nie jest skomplikowana. Najczęściej nie są oni uprawnieni do podjęcia jednoosobowej działalności gospodarczej i są zmuszeni do wyboru spółek kapitałowych. Wybierają oni spółki z ograniczoną odpowiedzialnością ze względu na niskie wymogi kapitałowe oraz ograniczoną odpowiedzialność wspólników.

Zobowiązania podatkowe przedsiębiorców

Podejmując działalność gospodarczą w Polsce, bez znaczenia w jakiej formie oraz z jakim obywatelstwem, musimy się liczyć z koniecznością płacenia podatków. Najistotniejsze podatki, które zobowiązany jest płacić każdy przedsiębiorca to:

- podatek dochodowy (PIT, CIT),
- podatek od towarów i usług (VAT),
- podatek od nieruchomości,
- podatek od czynności cywilnoprawnych (PCC).

Podatek dochodowy od osób fizycznych obowiązuje jednoosobową działalność gospodarczą oraz spółki osobowe. Istnieje możliwość wyboru formy opodatkowania. Na zasadach ogólnych wynosi

12% do progu dochodu powyżej 120 000 zł, a po przekroczeniu tej kwoty wynosi on już 32%. W podatku PIT istnieje duży wachlarz możliwości nie tylko wyboru sposobu zasad rozliczania się z fiskusem, lecz również duża ilość ulg, zwolnień oraz występuje kwota wolna od podatku, która od 2022 roku wynosi 30 000 zł. Konstrukcja podatku dochodowego od osób prawnych jest bardziej sztywna. Stosuje się tę formę opodatkowania w stosunku do osób prawnych, tzw. ułomnych osób prawnych oraz do podmiotów nieposiadających osobowości prawnej. Stawki procentowe podatku wynoszą 9%, 10%, 19% oraz 20%.

Podatek od towarów i usług, czyli VAT (ang. value added tax) obciąża zawsze wartość dodaną towarów lub usług. VAT, który musi zapłacić przedsiębiorca jest podatkiem stanowiącym różnicę pomiędzy kwotą należną a zapłaconą. Aktualnie obowiązujące stawki VAT wynoszą 23%, 8% i 5%. Wyróżnia się również tzw. preferencyjną stawkę VAT 0%, którą stosuje się dopiero po spełnieniu odpowiednich warunków (np. w Wewnątrzwspólnotowej Dostawie Towarów czy transporcie międzynarodowym). W praktyce można się również spotkać ze stawką „zw.” (zwolnienie z VAT) lub „np.” (nie podlega). Informację o tym, jaką stawkę podatku VAT obejmuje konkretna działalność można uzyskać z ustawy o podatku od towarów i usług oraz załączników do niej.

Jeżeli przedsiębiorca posiada nieruchomości powinien również odprowadzić podatek z tego tytułu. W praktyce gospodarczej występuje również niekiedy podatek od czynności cywilno-prawnych np. kiedy zawierana jest umowa sprzedaży z osobą fizyczną czy zmieniana jest umowa spółki, podwyższająca kapitał zakładowy przedsiębiorstwa.

Podsumowanie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie zagadnienia dotyczącego statusu przedsiębiorcy cudzoziemca. Badanie tego statusu zostało przeprowadzone na podstawie analizy różnorodności definicji przedsiębiorcy, ograniczeń ustawowych w zakresie podjęcia działalności gospodarczej poprzez cudzoziemców, kryteriów wyboru formy prawnej oraz podstawowych obowiązków w zakresie podatków.

Chociaż w Polsce napotyka się na pewne trudności związane z założeniem działalności gospodarczej, takie jak chociażby skomplikowany system przepisów prawnych, wolno działające sądy gospodar-

cze czy ciągle zmieniające się prawo podatkowe, to i tak liczba firm z udziałem osób zagranicznych wzrasta z roku na rok. Ponadto, liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego stanowi około 1/3 wszystkich zarejestrowanych spółek w Polsce.

Polskę można zakwalifikować jako dobre miejsce do zainwestowania kapitału. Mnóstwo czynników sprzyja pozytywnej ocenie takiego rozwiązania. Jest to duży lokalny rynek zbytu z ciągle bogacącym się społeczeństwem. Ponadto istnieje możliwość wykorzystania funduszy unijnych oraz bardzo dogodne położenie geograficzne, które tak naprawdę jest buforem łączącym państwa unijne z państwami Europy wschodniej.

Żyjemy w bardzo dynamicznym świecie. Wydarzenia roku 2020, czyli pandemia COVID-19, oraz wojna która rozpoczęła się w lutym 2022 roku na terytorium naszego wschodniego sąsiada, diametralnie zmieniły warunki gry na światowej arenie gospodarczej. Te wydarzenia są wstrząsające dla gospodarki, a to oznacza, iż przed przedsiębiorcami stoją ogromne wyzwania. Kluczową kwestią nie jest już otoczenie instytucjonalne czy wskaźniki gospodarcze, lecz poszukiwanie nowych rozwiązań i pomysłów na to, aby dostosować działalność do istniejących warunków i zapewnić mu perspektywę dalszego rozwoju. Polska wydaje się być dobrym miejscem do prowadzenia biznesu, także dla przedsiębiorcy zagranicznego.

Summary

Darya Bannaya

The subject of this article is to present the issue concerning the status of a foreign entrepreneur. The study of this status was carried out on the basis of an analysis of the diversity of definitions of entrepreneur, legal limitations in the scope of starting a business by foreigners, criteria for choosing a legal form and basic tax obligations. Although in Poland there are some difficulties related to a starting a business, such as a complicated system of a legal regulations, slow-operating commercial courts or constantly changing tax law, the number of companies with foreign participation is increasing every year. Moreover, the number of companies with foreign capital represents approximately 1/3 of all registered companies in Poland. To sum up, Poland can be classified as a very good place to invest capital. Lots of factors contribute to its positive assessment. It's a large local market with a society that coming richer. In addition, it's a possibility to use EU funds and convenient geographical location, which is in fact a buffer connecting EU countries with the countries of Eastern Europe.

„Doradztwo Prawne i Podatkowe - RB Biuletyn”

Cykl ukazowania się: kwartalnik

Redakcja:

Dr Andrzej Dmowski – redaktor naczelny, andrzej.dmowski@russellbedford.pl, tel. 22 276 61 80

Marta Wójcicka – sekretarz redakcji, marta.wojcicka@russellbedford.pl, tel. 22 276 61 80

<http://www.russellbedford.pl/>

Skład i łamanie:

Doce System Solutions sp. z o.o., www.doce.com.pl

Rada Naukowa: prof. dr hab. Andrzej Patulski, dr n. pr. Patryk Kuzior

Recenzenci: dr Rafał Nawrot, radca prawny Michał Gendek

Wydawca

Russell Bedford Poland Sp. z o.o.

al. Jerozolimskie 123A

02-017 Warszawa

Tel. 22 276 61 80

<http://www.russellbedford.pl/>

Redakcja miesięcznika przyjmuje artykuły do 30 000 znaków ze spacjami (do 17 stron znormalizowanego maszynopisu) przesłane pocztą elektroniczną bądź zwykłą z płytą CD, wraz z informacją zawierającą imię i nazwisko autora, notkę o autorze, numer telefonu kontaktowego, adres e-mailowy, adres korespondencyjny. Artykuł nie może być wcześniej zamieszczony ani też przesłany do innej redakcji.

Artykuł powinien zawierać tytuł (w języku polskim i angielskim), wprowadzenie, a także podsumowanie w języku polskim i angielskim – do 500 znaków ze spacjami.

Redakcja ma prawo – po uzgodnieniu z autorami – do skrótów publikacji i wprowadzania zmian stylistycznych.

Autor wyraża zgodę na wyłączne przeniesienie praw autorskich i wydawniczych dotyczących artykułów publikowanych w miesięczniku „Doradztwo Prawne i Podatkowe - RB Biuletyn” na Russell Bedford Poland Sp. z o.o., al. Jerozolimskie 123A, 02-018 Warszawa.

Autorzy artykułów zamieszczonych w dziale Publikacje recenzowane miesięcznika „Doradztwo Prawne i Podatkowe - RB Biuletyn” wyrażają zgodę na recenzowanie ich tekstów przez dwóch recenzentów zewnętrznych – ekspertów w określonej dziedzinie.

W przypadku uprzednio opublikowanych artykułów musi być załączona pisemna zgoda danego Wydawcy, autora, a także oświadczenie Wydawcy, że posiada majątkowe prawa autorskie – nieobciążone prawami osób trzecich – do tych artykułów oraz zobowiązuje się, że nie będą one naruszały praw osób trzecich, zwłaszcza dóbr osobistych, tajemnicy handlowej, oraz nie narażą Russell Bedford Poland Sp. z o.o. na odpowiedzialność cywilną ani karłą z tytułu ich zamieszczania w miesięczniku „Doradztwo Prawne i Podatkowe - RB Biuletyn”.

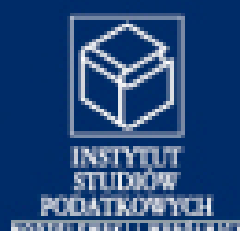
Opinie zamieszczone w miesięczniku stanowią poglądy osobiste autorów i nie są oficjalnym stanowiskiem urzędów państwowych.

Zabronione jest – bez pisemnej zgody wydawcy – kopiowanie i zamieszczanie w części bądź w całości artykułów publikowanych w miesięczniku „Doradztwo Prawne i Podatkowe - RB Biuletyn”.

***Materiały ogólnopolskiej konferencji
naukowej WPIA UW***

KONCEPCJE OPODATKOWANIA DOCHODU – REFLEKSJE NA 30-LECIE PODATKU DOCHODOWEGO OD OSÓB FIZYCZNYCH

Wydawnictwo Instytutu Studiów Podatkowych